

CAPVT XXVII

Mar. 15. 1. 16. Luc. 23. 4. 1. 10. 19. 18. 17. 16. 15. 14. 13. 12. 11. 10. 9. 8. 7. 6. 5. 4. 3. 2. 1.

MANE autem factu, consilium inierunt omnes principes sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum, ut eum morti traderent.

2. Et vinculum adduxerunt eum, & traderunt Pontio Pilato praefidi. 3. Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quod damnatus esset, poenitentia ductus, reulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus, dicens: Peccavi, tradens iniquum vestrum. At illi dixerunt: Quid ad nos tu videris? 4. Et proiecit argenteos in templo recessit, & abiit laqueo se suspendit. 5. Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet committere in corbanam, quia pretium sanguinis est. 6. Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in sepulchrum pergrinorum. 7. Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est ager sanguinis, vsq. in hoc diem. 8. Tunc impletum est, quod dictum est per Ieremiam prophetam, dicens: Et acciperunt triginta argenteos pretii appretiatum, quae appretiantur a filiis Israel, & dederunt eos in agrum figuli, sicut coepit tibi Domine. 9. Et ante eum presidem, & interrogavit eum preses, dicens: Tu es rex Iudeorum? 10. Dicit illi Iesus: Tu dicis. 11. Et cum accusaretur a principibus sacerdotum, & senioribus, nihil respondit. 12. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis, quanta aduersum te dicunt testimonia? 13. Et non respondit ei ad vultum verbum, ut miraretur preses vehementer. 14. Per diem autem solemne consuevit a preses populo dimitti re unum vinculum, quem voluissent. 15. Habebat autem tunc vinculum insignem, qui dicebatur Barabbas. 16. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quis vultis dimitti vobis: Barabbam, an Iesum qui dicitur Christus? 17. 18. Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum. 19. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxorem eius, dicens: Nihil tibi, & in solo illi, multa in. passa sum hodie per visum propter eum. 20. Principes autem sacerdotum, & seniores peruerserunt populum, ut peterent Barabbam, Iesum vero perderent. 21. Respondens autem preses, ait illis: Quis vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixerunt: Barabbam. 22. Dicit illi Pilatus: Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus? 23. Dicunt ei Crucifigatur. 24. Videns autem Pilatus, quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, accepta aqua, lauit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum a sanguine iusti huius: vos videris. 25. Et respondens vniuersis populus, dixit: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. 26. Tunc dimisit illi Barabbam: Iesum autem flagellatum tradidit ei ut crucifigeretur. 27. Tunc milites praefidis suscipientes Iesum in pratorium, congregauerunt ad eum vniuersi cohortes. 28. & exuentes eum, & clamantem cocum circumdederunt ei. 29. & placentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius. Et genu flexo ante eum, & iudabant ei, dicens: Ave Rex Iudeorum. 30. Et exuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant eum, & postquam in illius erant, & exuerunt eum clamantem, & induerunt eum vestimento eius. 31. Et duxerunt eum ut crucifigeretur. 32. Excentes autem inueverunt hominem Cyrenensem, nomine Simonem: hunc angariauerunt ut tolleret crucem eius. 33. Et venerunt in locum, qui dicitur Gulgatha, quod est Caluarie locus. 34. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum. Et cum gustasset, noluit bibere. 35. Postquam autem crucifixerunt eum, diviserunt vestimenta eius, sorte mittentes: ut impleretur, quod dictum est per prophetam dicens: Diviserunt sibi vestimenta mea: & super vestimenta mea miserunt sorte. 36. Et sedentes servabant eum. 37. Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam: HIC EST IESVS REX IUDAEORUM. 38. Tunc crucifixi sunt ei duo latrones: unus a dextera, & unus a sinistris. 39. Praterentes autem blasphemabant eum, & dicebant: Tu qui destruis templum Dei, & in triduo illud reaedificas: salua te ipsum, si filius Dei es, & descende de cruce. 40. Similiter & principes sacerdotum illudentes eum scribis, & senioribus dicebant: 41. Altos saluos fecit, se ipsum non potest saluum facere: si Rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credamus ei. 42. Respondit illi Deus: beret nunc si vultis: dicit enim. Quia filius Dei sum. 43. Id ipsum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei. 44. A sexta autem hora tenebrae factae sunt super vniuersam terram vsq. ad horam nonam. 45. Et circa horam nonam clamavit Iesus voce magna, dicens: Ehi, Ehi, lama sabachthani hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me. 46. Qui autem illi stantes, & audientes, dicebant: Etiam vocat iste. 47. Et continuum currentes ex eis accepta sponsa, implevit aeto, & imposuit arundinem, & dabat ei bibere. 48. Ceteri vero dicebant: Sine videamus an veniat Elias liberans eum. 49. Iesus autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum. 50. Et ecce velum templi fissum est in duas partes a summo, vsq. ad fundamentum, & terra mota est, & petrae scissae sunt. 51. & monumenta aperta sunt: & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt. 52. Et excentes de monumentis post resurrectionem eius, venerunt in sancta civitate, & apparuerunt multis. 53. Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Iesum, visi terrae motu, & his quae fiebant, timuerunt valde, & dicebant: Vere filius Dei erat iste. 54. Erant autem ibi mulieres multae a longe, quae secuti erant Iesum a Galilaea, non iustitantes ei. 55. Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacob, & ipsa mater filiorum Zebedaei. 56. Cum autem sero factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathea nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat Iesu. 57. hic accessit ad Pilatum, & petit corpus Iesu. Tunc Pilatus in suis reddi corpus. 58. Et accepto corpore, Ioseph involuit illud in sindone nuda. 59. & posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in terra. Et aduoluit saxum magnu ad ostium monumenti, & abiit. 60. Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria sedentes contra sepulchrum. 61. Altera autem die, quae est post Parasceuen, conuenerunt principes sacerdotum, & Pharisei ad Pilatum, dicens: Domine recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens, quod post tres dies resurget. 62. Inbe ergo custodiri sepulchrum vsq. in die tertium, ne forte veniant discipuli eius, & foveant eum. 63. Et dicit illi plebs: Surrexi a mortuis: & erit non similis error petri prioris. 64. At illi Pilatus: Habetis custodiam, custodite, sicut fecistis. 65. Illi autem abierunt, & muniterunt sepulchrum signantes lapide, eam custodibus.

Mar. 15. 1. 16. Luc. 23. 4. 1. 10. 19. 18. 17. 16. 15. 14. 13. 12. 11. 10. 9. 8. 7. 6. 5. 4. 3. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65.

IN MATTH. CAP. XXVII.

IN CAPVT XXVII

MANE autem factu, Marcus consilium mansit, Lucas, & vi factu est dicit.

Consilium inierunt. Lucas, conuenerunt. Credibile enim est primum illud concilium fuisse dissolutum. Nec enim illud vero simile sacerdotum, Scribas, & seniores populi, quantaui contra Christum rabie incitatos per totam noctem sine ulla requie cogegatos fuisse. Itaq. quae Mathaeus supra narrat cap. 26. versu 62. vsq. ad 67. in hoc concilio matutino facta sunt, vt ex Luca manifestum est, quia quemadmodum cap. 26. 67. probauimus, eadem est apud Matthanum, & Lucam historia. Omnes Principes sacerdotum, & seniores populi. Marcus, & Lucas addunt, & Scribas haec enim, vt saepe diximus, tria hominum genera Iudaeorum concilium efficiebant. Quomodo autem multi principes sacerdotum fuisse dicantur cap. 2. 4. declarauimus. Vt eum morti traderent. Nonne iam dixerant cap. 1. superius verba. 66. Rem est mortu? Paulo ante monimus illa verba hoc loco, & in hoc concilio dicta fuisse sed Mathaeus per anaphorice dicitur concilium inierunt, quia interposita historia de Petri negotiatione intermiserat narrationem. Non erat visa falsa testimonia, quae aduersus Christum producta fuerant, satis idonea, vt Christum morti traderetur, quemadmodum Marcus ca. 14. 56. indicauit, ideo cum viderent diem illucescere, & nullam se habere fati sufficientem accusationem, quam ad Pilatum deferrent, concilium iterum vocant, vt deliberent, quid possint coram Praefide Christo obicere, quod morte dignum esse videatur, ideo rogant an ipse sit Christus, vt cap. 27. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

quare non omnis in capitalibus causis potestas eripita Iudaeis erat. Facile responderi potest, illud mortis genus Iudaeis non fuisse prohibitum; quare & Christum ipsum alias voluerunt lapidare Ioan. 10. 31. Si autem quod probabilius est, omnis omnino occidendi potestas ablata illis erat, respondendum est, vt nonnulli responderunt interpretes impetu, non iudicio factum fuisse, vt & Stephanum lapidauerint, & Christum lapidare voluerint. Porro quomodo Pontius Pilatus Praefes fuerit, ex Iosepho intelligitur. Diximus cap. 14. 1. magni Herodis regnum post eius mortem in Tetrarchias fuisse diuisum, vt ex Luca cap. 3. 1. colligitur, quorum vna Iudaea fuit, quam Archelaus magni Herodis filius duos decem, partim regis specie, partim Tetrarchae auctoritate gubernauit. Post id tempus accusatus apud Augustum Imperatorem est, quod tria Iudaeorum milia, qui in templum confugerat, ipso Pascha die trucidasset, quod tyrannidem in Iudaeos exerceret, & sacerdotium, quibus velle, auferret; i quibus velle, daret; itaque Viennam Galliae urbem relegatus est, vt Iosephus libro 17. antiquitatum, cap. 19. & libro 18. cap. 1. testatur. Sic Iudaea in prouinciam Romanorum tradita est, & per Praefides, sicut aliae prouinciae, coepit gubernari. Ex quibus Pilatus sextus fuit, vt Iosephus scribit libro antiquitatum 15. cap. 4. Putat Theophylact. Pontium Pilatum vocatum fuisse, quod ex Ponto esset: nomen Iei nominis coniectura; nam & apud Romanos Pontius fuisse legitimus. 3. Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quod damnatus esset. Sicut qui interpretentur, quod ipsemet Iudas damnatus esset; quasi dicat Euangelista, Tunc videns Iudas nullam sibi spem salutis superesse, reulit triginta argenteos, & desperans laqueo se suspendit. Sed haec opinio facile ex Euangelistica contextu refuatur, qui ita narrationem texiuit, vt non obicere indicaret hoc esse ad Christum referendum, quod eum eum Iudas videret & damnatum esse, triginta argenteos retulit. Difficilior quoque est, de qua Christi damnatione hoc, quod Iosephus Matth. narrat, sic intelligendum. Sum qui putat de damnatione per Pontium Pilatum facta versu 26. intelligi oportere; sed Mathaeum per anticipationem ante narrauit, quod & Iuuenius Poeta Christianus existimauit, multoq. recentiores interpretes assentiuntur, quia dicitur Iudas triginta argenteos ad sacerdotes retulisse, quos eum accipere noluerunt, in templum proiecerit. Vnde colligitur in templo tunc fuisse sacerdotes, vbi antequam Christum ad Pilatum conderet, esse non poterunt, cum in accusando Christo tantopere essent occupati. Tenuis coniectura, nec enim omnes sacerdotes, sed solum principes sacerdotum, id est sacerdotium familiarum capite Christum accusabant, vt verus u. Euangelista significauit; itaq. poterant alii omnes sacerdotes, qui principes non erant, in templo esse. Et vero probabile non est templi ministeria, quae per sacerdotes periebantur, dum Christum apud Pilatum accusabatur, cessauisse. Difficilior obiectio esse potest, quod principibus sacerdotum Iudas dicitur argenteos retulisse. Veruntamen potuit ad principes sacerdotum, qui non in templo, sed aut in domo Capithae, aut in Pratorio erant, argenteos referre, quos cum accipere noluerunt, in templum proiescere, proiectos vero, qui in templo erant, sacerdotes accepisse. Itaq. factu esse vero simile est, donec principes sacerdotum consilium postea inierunt, quid de illis fieri oporteret, vt versu 6. & 7. Matth. scribit. Ergo quod dicit Euangelista, videns Iudas, quod damnatus esset, ita intelligendum est, videns Christum Iudaeorum praedicio condemnatum, qui omnes

vna voce clamauerunt, *reus est mortis* cap. 16. 66. Vnde Christus a Iudæis ad Pilatum trohi, quod nequam fecissent, nisi omnino deliberasset non prius desistere, quam ad crucem condemnaretur; *reus est mortis* dicitur Christus morti tradidisse, quia Pilato edictum mortem condemnandum tradiderunt, vt scribit Lucas cap. 24. 20. quomodo eum tradiderunt summis sacerdotibus & Pontificibus nostris in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Hinc colligitur Iudam, cum Christum vendidit, neq. eo vendidisse animo, vt occideretur, neque putasse fore, vt condemnaretur ad mortem, quemadmodum Theophyl. & nonnulli recentiores interpretes admonuerunt. In hoc sacerdotibus, Scribis, & senioribus aliquanto melior, quod quâuis auaritia, & infidelitate magistrum vendidisset, de morte tamen eius non cogitasset.

Delodapa-nitonia. Penitentia ductus.] Origenes, & Hieron. ita de hac Iudæ poenitentia loquuntur, vt eam laudare videantur. Hinc enim Manichæorum resellunt errorem, qui duas, alteram bonam, alteram malam, naturas introducebant. Ceterum non intelligunt, vt opinor, bonam omnino fuisse, sed aliquid habuisse boni, quod quamuis peccatum non emendauerit, cognouit tamen, ac confessus est, & se fecisset doluit. Hoc proprie Græcum verbum significat, quo Math. vsus est *μετανοήσας* de peccato dolens, & anxius; hoc enim inter *μετανοήσας*, & *μετάνοια* interesse nonnulli obseruauerunt, quod *μετάνοια* sit peccatum vulgare agnoscere, atq. dolere, *μετάνοια* non solum dolere, sed emendare; hoc Petrus & illud Iudas fecit, ideo non dicitur *μετάνοια*.

Psal. 108. 8. *3dus, aut metanoia, sed μετάνοια.* Recte Leo serm. 5. de Pass. Domini. Merito sicut & Prophetæ prædixerat, oratio eius facta est in peccatum, quoniam consensum sceleris tam peruersa impij conuersio fuit, vt etiam penitendo peccaret, & Ambrosius libro 10. comment. in Lucam, Etsi castæ sit penitentia proditoris, quia peccat in Spiritum sanctum, est tamen vilis in scelere pudor culpam agnoscere. Et quamuis ille non absoluitur, Iudeorum tamen impudentia confutatur, quos cum profestio redarguat venditoris, sceleris tamen sibi vindictam iura contraxit, & exortet reus esse credam, dum dicunt, quid ad nos? tu videris. Amenes plane, qui putant solum magis auctoris sceleris, quam teneri. Scribunt Origenes, & Theophylactus voluisse Iudam, cum Christi iam mortem impedire non posset, eundem moriendo præuenire, vein altera illi occurreret vita, & veniam ab illo sui sceleris obtineret. Quod etsi fabulæ simile est, tamen illud habet veritatis, quod inde intelligimus Origenis etate doctrinam de Purgatorio, & peccatorum post hanc vitam remissione fuisse vulgarem.

4. Peccatus tradens sanguinem in suum.] Id est in suum hominem ad mortem; etsi Iudas Christum Deum esse non crederat, vt supra docuimus, & Leo sermone 1. de Passione Domini scribit, hominem tamen in suum, & innocentem constituit. Voluit Deus, vt ab omni hominum genere contra sacerdotum, & seniorum peruersitatem fixæ innocentie testimonium Christus haberet, etiam ab ipso iudice Pilato, etiam ab eius vxore, etiam a proditore, qui eum vendiderat.

Quid ad nos? Hominum obsecratorum vox est, & vt paulo ante ex Ambrosio citauimus, amenitum, qui putant solum se magis auctoris sceleris quam teneri. In pecuniariis, inquit, causis resiso pretio ius soluitur. Hi pretium recipiunt, & sacrilegium possuntur, ac pertinacibus studiis inuestam sibi vindictam sanguinis auctorem, cum referendat venditor sacrilegij mercedem. 5. Et procius argenteis in templo.] Vnus sibi est Iudas, cum in templo argenteos proieceret, sacerdotibus dare, & initum venditionis contractum rescindere.

De morte Iuda. Abiens laqueo se suspendit.] *ἀπέκρετα*, laqueo præfo-

ctus est. Actor. 1. 18. ait Petrus deluda loquens, & *ἀπέκρετα* dicitur Iudas, ad verbum, & præcepta factus crepit medium, quod non satis videtur cum Matthæo coherere. Itaq. sunt, qui dicant prius se Iudam, vt Math. ait, laqueo suspendisse. sed inclinam fuisse arborem, atq. ita super eum fuisse, postea vero hydrope fuisse mortuum, cum medio crepisset, vt ait Petrus; sic Theophylactus. Alii cum de laqueo penderet, prætercuntibus agnuit fuisse, atq. depositum, vixisseque postea al. quantisper scereto in loco, dein præcipitem ex eo loco edito cecidisse, inflatumq. crepissit medium; sic Euthymius. Alii rupto laqueo super eum fuisse, ac postea crepissit medium, vt Occum eius in commentariis in Acta Apostolorum cap. 1. ex Papiæ vetustissimi Auctore recitat, & Auctor scholastica, quam vocant, historice tanquam vulgarem opinionem referunt. Probabilius est, quod alii suspicant, prius quidem se ex loco edito laqueo suspendisse, sequi inde præcipitem egisse, sicut solent, qui laqueo suspenduntur in ferto laqueo de superiore loco deiciunt, & præcipitem dari, vt citius strangulentur; postea vero aut rupto laqueo cecidisse, aut effudisse viscera; aut cum penderet ita intumuisse, vt non quidem flatim, sed aliquanto post tempore medium creperit; nam omnes, qui suspenduntur, vehementer inflari solent. Dubium, an flatim, vt retulit argenteos, se suspendit. Sunt qui dicant non nisi post Christi resurrectionem id eum fecisse, cum audisset resurrexisse Christum, quod minime sperabat; tunc enim abiecta omni spe salutis, quod humani generis redemptorem vendidisset, laqueo sibi vitam eripuisse, vt historice scholastica Auctor scribit. Sed eum id non probatur, & Evangelista rem ita narret, vt flatim proiectis in templum argenteos ad laqueum indicet cucurrisse, hoc potius credendum. Nihil curiosa quæstio est, qua ex arbore se suspendit, an ex Euangelista in illud quidem *ἐκ τοῦ ἄγρου* constet, an ex villa se omnino suspendit arbore; *ἐκ τοῦ ἄγρου* sed tamé video opinionem quâdam incerto Auctore vulgari, vulgo arborem heum fuisse, quemadmodum & Hebræi tradunt eam, vnde Adam, & Eua vetium deserperant fructum, fuisse heum. Hanc quæ nunc vulgi est, antiquam etiam, & magnum olim Auctorem opinionem fuisse ex Iuueno Poeta perspicuum est.

Exorsusq. suas laqueo sibi sumere penas Informem caput suum de vertice mortem.

6. Principes autem sacerdotum acceptis argenteis.] Cur nunc accipiunt, cum paulo ante accipere noluisent? Quis ante ipsius Iudas dabit, quasi vt in seculum faceret, quod factum erat, ideo accipere noluerit, ne venditionem rescindere viderentur, cogere turg. Christum illi reddere, sicut ille reddebat argenteos: nunc autem accipiunt, quia eos in templum proiecerat; quæ autem in templum proieciuntur, templo, Deoq. videbantur offerri, quas oblationes, cum sacerdotibus afferrent, & triginta argenteos proiectos collegerunt.

Non licet nobis mittere in corbanam.] *קקרב* Hebræis est offerre. Inde nomen *קקרב* ductum est, & proprie oblationem significat, frequens in literis sacris, *Leuit. 1. 2. 3. & 25. 7. & 6. 20. & Num. 7. 13. & 28. 2.* Aliquando accipitur pro iuramento, quod per *קקרב* id est templi oblationes fæbat, quemadmodum Iudæi aliquando iurabant, vt constat ex superiore cap. 13. 16. 18. Auctor est Iosephus lib. 1. contra Appionem. Atque hoc fortasse modo apud Marcum cap. 7. 11. accipi potest. Deinde translatum nomen est, vt locum ipsum, vbi templi oblationes recondebantur, id est seruum ararium significaret, vt Iosephus libro 2. de bello Iudaico cap. 8. scribit, sicut Græci *ἱερὸν ἀρῶν* appellant 4. Reg. 12. 9. 10. Marc. 12. 41. 43. Luca 21. 1. Ioan.

Lib. 4. hist. Euang.

Enchiridion.

Act. 10. 11.

Sepulchrorum virtus apud Iudæos.

Ioan. 8. 10. sunt qui interpretentur mittere, pro remittere, quod existimant triginta illos argenteos ex sacro gazophylacio a sacerdotibus elatos fuisse, vt emerent Christum, in qua sententia Iuuenus est, habetque non minimam probabilitatem: solebant enim publici sumptus, qui ad templi causam, religionemq. pertinebant, ex sacris fieri thesauris, cuiusmodi sacerdotes causam esse arbitrabantur, vt Christus, qui se filium profitebatur occideretur.

Quia precium sanguinis est.] Hebræorum idioma te sanguis ponitur pro morte. Addere debuerunt iusti, quemadmodum Iudas paulo ante confessus fuerat; sed nesciunt homines errore exei aut vera sentire, aut loqui. Prohibebatur Iudæi turpe sacrum in templum offerre Deuter. 23. 18. Non offeres mercedem proculib; nec precium canis in domo Domini Dei tui: quicquid illud est, quod voveris, quia abominatio est vtriusq., apud Dominum Deum tuum; vnde per analogiam intelligebatur nec precium sanguinis Deo esse offerendum, aut quod maioris stultitiæ erat, mittendum in gazophylacium. Nam oblatione Deo factam, cum argenteos acceperat, approbauerat. Itaq. plus reuerentie homines insani gazophylacio, quam Deo tribuendum esse iudicabant.

7. Consilio autem inito.] Non est credendum hoc continui factum esse, sed postquam crucifixus esset Christus, & fortasse post Paschæ diem festum. Nam toto illo die in acclamando, & crucigendo Christo occupati fuerant. Die autem iosephus in Paschæ celebratione, quo tempore contractus finire voleat, doceret, quid de illis actum esset. Ceterum, quod inito consilio, & empto dicit agro, per anticipationem dictum esse intelligendum est.

Emerunt ex illis agrum figuli.] Cur agrum figuli Mathæ. appellat, incertum. Potuit sic vocari, vel quia alicuius figuli erat, vel quia ex eo figuli ad fingenda vasa terram esse dicebant, aut quia in eum testarum fragmenta proieciuntur, ita vt culturæ inutilis esset, solisty mortuis sepeliendis cō modus esse possit. Quæcunq. tandem ratione sic appelleretur, illud certum, notum eo nomine vulgo fuisse agrum, & quia Euangelista, tanquam de nouissimo agro dicit, Emerunt ex illis agrum figuli, & quia Græcum illi articulum adiungit *τῶν ἀγρῶν*, qui rem notam demonstrat, quemadmodum Clericorum pratum apud Parisienses.

In sepulchram peregrinorum.] Solebant ciues Ierosolymitanæ, aut in publico loco, aut in suo quisq. sūdo proprio habere sepulchrum, vbi omnes, qui eiusdem essent familiæ, sepeliebantur. Magnum enim illis solatium mortis videbatur, si in patrum suorum sepulchris sepelirentur, vt ex multis librorum Regum locis manifestum est. Quæ autem peregrini erant, cum patria sepulchra in vrbe non haberent, difficile sepulchrum reperiebant. In hoc bonum publicum sancti illi sacerdotum principes oblatam templo pecuniam impenderunt, quod res Deo sacra non nisi in pium opus consumenda videretur; sic Origenes interpretatur. Alii putant peregrinos hic Gentiles appellari, qui aliquando aut habitabant Ierosolyma; aut eo ventabant; si vero inibi mori contingeret, locum, vbi sepelirentur, non habebant; nefas enim Iudæis videbatur non solum in vita, sed etiam post mortem cum Gentilibus habitare.

8. Propter hoc vocatus est ager ille Acheldama, id est ager ille sanguinis vsq. in hodiernum diem.] Nimirum diuino consilio factum est, vt qua ratione sacerdotum impietatem suam vna cum illa pecunia obrueret, & quali sepelire voluerunt; sempiterno monumento in omnem posteritatis memoriam trans-

lerint, vt quoties ager ille Acheldama, id est ager sanguinis vulgo diceretur, toties sceleris eorum memoria renouaretur, vt Chrysothom. Euthym. & Theophylact. adnotarunt. Acheldama Syriacum verbum est, quæ tunc lingua Iudæi loquebatur, & agrum sanguinis significat, esse appellatum, quod pretio sanguinis emptus esset. Ceterum Syriacum verbum apud Mathæ. Græce non legitur, sed eius tantum periphralis ager sanguinis, neq. Chrysothom. hoc loco, & Eusebii lib. 10. de demonst. Euangelica cap. 4. hunc locum edisserens legit. Itaq. sunt qui putent ex Actis Apostolorum c. 1. 19. vbi eo verbo Petrus vsus est, al. quem in hunc locum illud transulisse, non omnino improbabili coniectura.

9. Tunc impletum est, quod dictum est per Ieremiam prophetam.] Magna hic, & vetus quæstio est, quomodo Mathæus Ieremiam citet, apud quem hoc testimonium non reperitur, cum apud Zachariam 11. 13. potius reperitur. Omnes & veteres, & recentiores interpretes in huius difficultatis explanatione magno opere laborauerunt. Sunt, qui putent hoc testimonium Ieremias quidem esse, non ex his, quos nunc habeamus, sed ex his, qui perierunt, eius libris à Mathæo desumptum. Multa enim veteres scripsisse Prophetas, quæ non extant ex libris Regum, & Paralip. multis locis apparet, nominatim vero Ieremiam alios præter eos, quos habemus, scripsisse libros auctor librorum Machabæorum lib. 2. cap. 2. 1. testis est. Sunt qui suspicentur in his etiam prophetias Ieremias, quæ nunc habemus, scripturas hoc fuisse, sed à Iudæis postea maligne deletum, vt Eusebius etiam arbitratur libro 10. de demost. Euang. cap. 4. Sunt, qui ex libris quidem Ieremias, sed apocryphis sumptum esse dicant; nam & Apostolos ex eiusmodi libris testimonium aliquando profert, sicut D. Paulus 2. ad Timoth. 3. 8. quod dicit de Ianne, & Mambre ex apocryphis libris sumptum esse creditur. In hac opinione Origenes est, eamq. videtur Hieronymus confirmare asserimus Hebræum quandam apocryphum Ieremias librum sibi legendum tradidisse, vbi hoc testimonium ad verbum reperiebatur. Sunt qui Euangelistam memoria lapsum existimant, eamq. per Zachariam nomen illi Ieremias occurrerit, id scripsisse; postea vero etiam vel ipsum per se, vel aliorum munitu, quos adhuc eo viuentis eius Euangelium legisse credendum est, & Ieremias pro Zacharias nomen positum animaduertisse, emendare tamen noluisse, quod id ipsum Spiritu sancto insistant factum crediderit, qui cum idem omnium Prophetarum ore locutus esset, non referret, quid à quo Propheta dictum sit, singulorum enim Prophetarum dicta omnium esse communia, ita vt, quod ab vno dictum est, ab omnibus dictum esse censetur. Ita Augustinus lib. 3. de cons. Euang. cap. 8. & Beda in comment. quorum opinionem nullo profus modo probandum existimo. Nam Euangelistam memoria aliquando lapsos esse, etsi scio dixisse aliquos, & doctos, & Catholicos Auctores, existimasseque nihil propterea de scriptura Auctoritate minui, haud equidem intelligo, quomodo id & Spiritu sancto dictante, & salua scripturæ fide, quæ summa, & firmissima esse debet, fieri potuerit, & dicitur propterea Ieremiam pro Zacharia citari potuisse, quod idem per omnes Prophetas spiritus locutus sit, violenta mihi videtur interpretatio. Sunt qui scriptorum errore nomen similitudine occasionem dante Ieremias nomen pro Zacharia scriptum fuisse arbitrentur, vt Origenes, & Eusebius referunt, & improbare non videntur. At quæ obfero inter Ieremias & Zacharias nomina similitudo est? Sunt qui Zachariam binominem fuisse coniciant, & Ieremiam etiam appellatum; sed probanda coniectura erat. Sunt qui caput, 24. versu 9. Ieremias citari putent, vbi Ieremias agrum emul-

Non est illa modo dicenda Euang. galsitas memoria vsq. hodierni.

emisse dicitur, quod Augustinus etiam approbat. At nihil huic testimonio eua illo Ieremias prater nomen agri commune est; nihil illic de figulo, nihil de pretio appretiat, quem appretiauerunt à filiis Israel; nec emittit Ieremias agrum triginta argenteis, sed septemdecim, decem niturum argenteis, & septem flateribus. Sunt qui Ieremias prophetiam citari existiment, non quidem scriptam, sed per traditionem acceptam, vt illud, quod apud Lucam ca. 13. 4. de turri in Siloe Christus citauit. Hoc probare, si nihil esset, quod dicere possem probabilius. Rem mihi attingere videntur, qui exilliant, Euangelistam nullius Prophetæ nomen posuisse, sed tantum dixisse. Tunc impletum est, quod dictum est per Prophetam, vt multis aliis locis dicere consuevit ca. 12. 2. 5. 13. & 13. 35. & 21. 4. & hoc ipso capite ver. 35. scriptorem vero aliquem, cum putaret Ieremias citari testimonium, eius nomen ad marginem ascriptisse, postea aliquem alium in contextum inseruisse. Confirmat hanc coniecturam, quod in Synaxario Euangelio Ieremias nomen non legatur, quodque August. libr. 3. de conf. Euang. e. 7. scribit suo tempore in multis Latinis etiam codicibus lectum non fuisse. Obicit contra hanc opinionem Augustinus nihil fuisse causæ, cur Ieremias nomen adderetur, fuisse autem cur potius diceretur, quod Ieremias falso citari videri posset, mirum est, cum eodem loco dicat satis esse causæ, cur hoc testimonium Ieremias tribuatur, quod Ieremias cap. 34. 9. emerit agrum, negare non eam ipsam causam facti esse potuisse, vt aliquis putans Euangelistam ad illum Ieremias locum alluisse, nomen Ieremias ad marginem adnotauerit; alius in contextum transulerit. Potuit & alia esse causa, cur Ieremias nomen scriberetur, quod hoc testimonium Zachariæ apud Septuaginta interpretis adeo ab Hebraica discrepante veritate, vt nihil profus habere simile videatur, ita vt agnosci à Græcis & Latinis non poterit; à quibus vero simile est. Ieremias nomen additum fuisse. Quod attinet ad testimonium interpretationem, Euangelista, vt sepe solet, nec verba, nec personas expressit contentus sensum exprimere, & quod volebat, ostendere implentem fuisse prophetiam.

Et acceptant triginta argenteos. *ἔλαβον τὸν ἀργύρον τῶν ἀγοραίων.* Hebr. *בָּרָאשׁוּרֵי אֶרְצָאֵלֶיךָ אֶרְצָאֵלֶיךָ* Eraccepi triginta argenteos. Propeta dixerat prima persona, vt declararet se fecisse, quod illi Dominus præcipisset. Euangelista sensu eodem per tertiam personam reddidit, vt ostenderet id per sacerdotes impletum fuisse, quorum in ea re Propeta persona gerebat; quamquam & *ἔλαβον* apud Græcos prima persona singularis esse potest.

Pretium appretiat. *ἠγοράσθησαν.* Hoc apud Prophetam & paulo ante, & aliis verbis dictum erat *חֵרֶם אֶרְצָאֵלֶיךָ דָּעֵן* pretium, aut pretium estimationis, Euangelista videtur non legisse *חֵרֶם*, aut estimationis; sed *אֶרְצָאֵלֶיךָ* *ἠγοράσθησαν*, quod Latinus interpretis vertit, appretiat.

Quem appretiauerunt à filiis Israel. *וְיָדוּ אֶת אֶרְצָאֵלֶיךָ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל.* quem appretiauerunt à filiis Israel, quo appretiatum sum ab illis. Euangelista mutata prima persona singulari in tertiam pluralem, & voce passiva in actiua eandem sententiam reddidit, quæ appretiauerunt à filiis Israel, id est, qui erant ex filiis Israel. Iste igitur enim relatiuum, *אֶת*, sicut apud Hebræos *אֶת*, vt in Idiomaticis Hebræorum adnotauimus; siude est exemplum in libro Iudic. c. 8. 17.

Et dederunt eos in agrum signi. *וְיָדוּ אֶת אֶרְצָאֵלֶיךָ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל.* Et dederunt eos in agrum signi, *וְיָדוּ אֶת אֶרְצָאֵלֶיךָ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל.* et proiecisti ipsum (argumentum, aut pretium) in domum Domini ad figulum, id est, vt ex eo ager à figulo emeretur, vt Euangelista optimus interpretis exponit. Itaque Rabbi David Kimhi, & alii

Hebræis in eius Zachariæ loci explicatione credendum non est, qui putant in mutato pro *אֶת* thesauro scriptum esse *אֶת* figulum, vt scilicet, proiecisti illud in domum Domini ad thesaurum, aut ad thesaurarium, id est, vt in thesauro sacro reponeretur. Si apud Euangelistam pro *ἠγοράσθησαν* dederunt, legamus *ἠγοράσθησαν*, Græcum verbum cum Hebraico persona conueniet. Apud Prophetam nomen agri non est, sed quia in figuli nomine quodam modo continebatur, quia scilicet, vt diximus, est, proiecisti ad figulum, id est, vt à figulo ager emeretur, Euangelista, quasi Prophetæ interpretis, agri nomen, quod latebat, expressit, *ἠγοράσθησαν* in agrum signi.

Sicut constituit mihi Dominus. Hæc verba apud Prophetam non reperimus; sententiam tamen, & rem ipsam reperimus. Dixerat enim Propeta sibi à Domino præceptum esse, vt triginta argenteos proiceret ad statuarium, id est, figulum; dixit postea se proiecisse, itaq; fecit, sicut constituerat illi Dominus. Hoc etiam Propeta verbis non dixit, quia re ipsa faciendo dixerat, Matthæus etiam explicauit, vt diceret id non casu, aut humana voluntate, sed Dei iussu factum esse. Quam ob rem facientes diuina prouidentia, atq; impulsu ex triginta argenteis agrum illum emisse figuli.

Iesus autem stetit ante Præsidem. Ioann. ca. 18. scribit Christum in Prætorium adductum esse, Iudæos vero non aulos introire, nec contemnere. Itaque forsas ad eos exiisse, interrogasse, quam accusationem afferis aduersus hominem hunc? quod ita ab eo dictum apparet, vt significaret se Christum innocentem existimare, quasi dixerit, quod hunc hominem iusto obitio potest propterea Iudæi ita respondere, quasi ea interrogatio in iurium sibi factam arbitrentur, si non esset hic malus factor, non tibi tradissent eum, post quæ verba ea collocanda sunt, quæ c. 23. 2. scribit Lucas; *Ἐπερωσαν αὐτὸν ἠγοράσθησαν* hunc inuenimus subuersitatem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse. Tunc ponenda sunt Ioannis verba ver. 34. Dicit ergo eis Pilatus, Accipite eum vos, & secundum legem vestram iudicate eum. Apparet enim omnibus modis conatum fuisse Præsidi de Christo non iudicare. Dixerunt ergo ei Iudæi, Nobis non licet interficere quemquam, quod ver. 2. expoliumus. Addit Ioan. ideo hoc factum esse, vt impletus sermo Iesu, quem dixerat, significans, quia morte esset marturus, nempe sermo ille, quem Matthæus recitat e. 20. 18. 19. Ecce ascendam Ierosolimam, & filium hominum tradetur principibus sacerdotum, & scribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad iudicandum, & flagellandum, & crucifigendum. Significat ergo Ioan. propterea Iudæos potestate sibi à Præsidi facta vt noluisse, quod secundum legem neminem crucifigere liceret, & quæ maxime genere mortis Christum tollere cupiebant; & Christum ipse se morturum prædixerat: aut intellexerunt Pilatum ironice locutum fuisse. Non ergo Iudæorum virtute, sed potius crudelitate, & diuino consilio, quo dederunt fuerat, vt Christum crucifigere, factum esse Ioan. significat, vt Iudæi Christum secundum legem suam noluerint iudicare. Post hæc, vt ait Ioan. Præses in Prætorium ingressus est, & foris manentibus Iudæis Christum id se vocauit, vt rogant, quod illic Ioan. & hic Matthæus scribit, Tu es rex Iudæorum, nõ rogat Præses, nisi de regno, & tributo, quod in eadem regni causa conturbat. Si enim rex erat, dubitari non poterat, quoniam tributa Cæsari danda esse negaret; hæc enim duo inter alia Iudæi obiecterant Christo, quæ Præsidi mouere maxime poterant, quod se regem faceret, & tributa Cæsari danda non esse diceret; quæ ipsorum met testimonio refelli poterant, à quibus interrogatus aliquando Christus, vtrum liceret censum dare Cæsari,

Cæsari, responderat. Reddite quæ sunt Cæsari, Cæsari; & quæ sunt Deo, Deo. c. 22. 17. 21. Testes quoq; Romanerant, aut Iudæi publicani, qui Cæsari vestigal colligebant, Christum non solum soluendum Cæsari, tributu docuisse, sed ipsum quoq; solum soluere c. 17. 27. Sed obicitur nihilominus repugnante conscientia odiosum crimen, quod seirent eo verisimiliter Præsidi videri posse, quod Herodianum tunc seclia vigeret, qui creduntur in ea fuisse sententia, vt dicerent non licere Iudæis regi alienigenæ tributa pendere, vt c. 22. 16. docuimus.

Tu dixisti. Ante hæc verba ponenda sunt ea, quæ scribit Ioan. c. 18. 34. Tu es Rex Iudæorum? Respondit Iesus, à temetipso hoc dico, an alii tibi dixerunt de me? quibus verbis videtur Christum Pilati conscientiam pungere, sed diceret, vt quæ scis me Iudæorum regem non esse, sed illa, quæ rogas, Iudæorum postulatione rogas. Respondit Pilatus, nuncquid ego Iudæus sum, gens tua, & Pontifices tradiderunt tibi, quid fecisti? Sensit se Pilatus à Christo perlitum esse, ideo iracunde videtur respondere se non sapte sponte interrogasse; nec enim Iudæum esse, sed iudicis officio fungi, qui cum sibi ex Iudæis tradidit, non possit non de rebus obiectis interrogare. Respondit Iesus, Regnum meum non est de hoc mundo; si hoc mundo esset regnum meum, ministri mei viç, desertarent, vt non traderent Iudæis; nunc autem regnum meum non est hinc. Itaq; horum verborum occasione à multis de regno Christi disputatur, verene rex fuerit. Sunt qui quodam modo inuicem facere velint regem, hæreticosque eos putent, qui temporalium etiam regum fuisse negant, cum ipse in iudicio interrogatus palam responderit, Regnum meum non est de hoc mundo, id est non est mundanum, non est terrenum, non est temporale; sed celeste, & spirituale, regnum suum non solum beatorum societatem, sed fidelium etiam in terris congregationem, id est Ecclesiam appellans, quæ est in hoc mundo est, tamen de hoc modo non est, & quia non est terra, sed ex celo originem habet, cum eius caput Christus à quo congregata, & formata est, de celo descendit, eum fides, quæ eius forma est, & caritas, quæ eius vinculum, & spes, quæ premia illi promittit, de celo dentur, sicut Christus apud Ioannem c. 8. 23. ait, vos de deo sum estis, ego de superis sum: vos de mundo hoc estis; ego non sum de hoc mundo, & rursum cap. 15. 19. si de mundo fuissetis, mundus, quod suum erat, diligeret; quia vero de mundo non estis, & quia eius conuersatio in celo est, neque putat se hic habere ciuitatem permanentem, sed à Domino peregrinari ad Philippenses 3. 20. Tota igitur questio ad hunc modum expedienda est, Christum, quatenus Deus est, non solum spirituosum, sed etiam temporalem totius mundi & superioris, & inferioris regem esse; propterea enim habet in testamento & in somere suo scriptum Rex regum, & Dominus dominantium. Apoc. 19. 16. vt ostendat se non vt nõ, tyrannide, non electione, non adoptione, sed natura, quæ per semet significatur, regem esse; quia natura & non rapinam arbitratu esse se æquale Deo. Propterea iubet Abraham Iserum suum super se omnia manum ponere, vt eum per Deum celi adiret, quod ex eius amore noscitur esse Christum. Genes. 12. 2. Illud etiam certum est Christum, quia homo est, regem esse spirituale totius Ecclesie; hoc enim est regnum, quod sanguine suo patri acquisiuit, quodq; illi post finem mundi redditurus est. I. Cor. 15. 24. Hoc est regnum illud de quo scribit Dauid Psalm. 2. 6. Ego autem constitutus sum rex ab eo, quod spirituale est, non temporale statim declarat, super montem sanctum eius prædicans præceptum eius: nam & Dion illa fortualiter intelligenda est, vt c. 12. in Ioan. 15. D. Augustin. adnotauit; & prædicare præceptum Dei non temporalis, sed spiritualis regis

officium est. Hoc est regnum, de quo eodem Psalm. paulo post dicitur, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessiõnem tuam terminos terræ, quia Ecclesia toto terrarum orbe diffundenda erat, & à mari vsque ad mare propaganda. Hoc regem esse de quo Christus post resurrexerunt dicit, Data est mihi omnia potestas in celo, & in terra. Matth. 28. 18. quæ potestas, qualis fuerit, statim exponit, ver. 19. Euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: quæ partes non temporales, sed spirituales regis sunt: ideoque sicut in regno temporali solus rex condendatur legum potestatis habet; ita Christus in Ecclesia solus potuit sacramenta constituere, quæ, sicut in Republica leges, ita in spirituali Christi regno peccatorum remedia sunt. Quæ vero parte Christus homo erat, non erat vniuersi orbis terrarum temporalis rex, vt & August. eo loco, quem modo nominauimus, & omnes boni Theologi sentiunt. Aut enim naturalis, aut diuino, aut humano iure rex esset. Naturali non erat, quia regis filius non erat, quod est naturale esse regem: diuino non erat, quia omnia sacrarum literarum testimonia, quæ de eius loquuntur regno de spirituali regno, vt August. ait, intelliguntur: humano non erat, quia non fuerat orbis terrarum consensu rex electus, & cum Iudæi velint eum rapere, vt regem facerent, aufugit Ioan. 6. 15. De regno Iudæi dubitari potest, an humano iure ad Christum pertinet, quia in illud consistit eum ex regio sanguine à Dauide vsq; procreatus, & Matt. c. 1. eius genealogiam per reges deducens docere voluit. An autem ad illum ius regum perueniret, si rex esse voluisset, meo quidem iudicio, non facia cõstat, quia nascimus an ex regum genere alius fuerit eo propinquior, ad quem regnum, si ad ius hereditarium remouendum fuisset, pertinere. Probatur Christus apud Ioan. ca. 8. 36. regnum suum non esse de hoc mundo, id est mundanum, quia si mundanum esset, mundanos etiam, qui pro se pugnant, ministros haberet. Tantum vero aberat, vt haberet, aut habere vellet, vt Petrum vnum ex discipulis suis, qui seruum Pontificis vulneraret, vt se defenderet, & grauius reprehenderet, nulli ferique gladium in vaginam remittere, suosq; ministros nõ terrenos, sed celestes, id est angelos esse significauerit. An putat, quia non possim modo rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo, plus quam duodecim legionis angelorum? c. 26. 53. hæc occasione Pilatus inuitit, ergo rex es tu? Tunc respondit Christus, quod hic Matth. scribit, Tu dixisti. quæ phrasæ non ambigunt, vt D. August. & nonnulli alii putant, fed moderate respondet se regem esse, vt supra c. 26. 25. 64.

Et cum accusaretur à principibus sacerdotum, & senioribus, nihil respondit. Ante hanc partem historie illa collocanda est, quam Lucas c. 23. 4. scribit, Pilatum postquam Christum interrogasset, an ipse rex esset, vt ait Ioan. 18. 28. ad Iudæos, qui extra Prætorium expectabant, exiisse, dixisset, Ego nullam inuenio in eo causam, id est nullam culpam.

Tunc dicit ei Pilatus, non enim, quanta aduersus te dicunt testimonia? Hæc testimonia, quæ tunc aduersus Christum dicebantur, Matthæus non scripsit, Lucas autem scribit ver. 5. & 7. At illi male sciebant dicentes commouit populum docens per viuersam Iudæam, incipiens à Galilæa vsque huc, & vt cognouit quod de Herodo potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Ierosolimam ad illu dicebat. Herodem autem viso Christo gauisum esse, quod multa de eo prius audiuisset, expectante aliquo eius signum videre, & multa Christum interrogasse, Christum vero nihil respondisse, sacerdotibus & Scribas constanter cum apud Herodem accusasse; Herodem cum nihil Christum responderet eum contempsisse, & veste alba per opprobrium indutum ad Pilatum remisisse, factos

De regno Christi & an ipse, & quomodo sit rex temporalis.

Instituto sacramento Ioh. 8. 36. Christi.

Regni Iudæi & an humano iure Christi rex.

Philip. 2. 6.

amicos Pilatum, & Herodem ex eo die, cum ante A inimici essent; cum Christus ad Pilatum remissus esset, Pilatum conuocatis principibus sacerdotum, & magistratibus, atque plebi dixisse, *verba 4. 15. 16. Ostratis mihi hunc hominem, quasi auertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans nullam causam inueni in homine isto, ex his in quibus eum accusatu. Sed nec, Herodes; nam ieremsi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei. Emendatum ergo illum dimittam.* *maiores de vobis dixerunt, castigatum dimittam, quod aut de verbis, aut de verberibus potest intelligi. Ad hanc Pilati vocem vero simile est cepisse Iudaeos vehementius instare, & accusare Christum, quamuis Evangelista non dicant, atque tunc Pilatum dixisse, quod hoc loco Marth. ait, Non audi, quanta aduersum te dicunt testimonia?*

14. *Es non respondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur Preses vehementer.* Mirum, cur Christus tam obstinatim coram iudice silentium tenuerit, praesertim cum paulo ante interrogatus respondisset. Cur autem responderet in promptu ratio est, causa iniquum petebatur, an ipse rex esset, id est Christus quod negare nequam oportebat, cum in mundum ea re venisset, vt se Christum filium Dei viui esse doceret. Cur autem nunc taceat, multae rationes reddi possunt. Primum, quae per contrarium colligitur, quia nunc non de summa rei, sed de commotione populi de doctrina, & aliis huiusmodi rebus agebatur, quas cum in omnium oculis egisset, nemo poterat ignorare, ita vt opus non esset vt ipse responderet, sicut prius Pontifici responderat Ioan. 18. 20. Ego palam locutus sum mundo: ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Iudaei continentur, & in occulto locutus sum nihil, quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt, quid locutus sum ipsis ecce hi sciunt, quae dixi ego. Secundam rationem Ambrosius in commentariis in Lucam. Chrysothomus, & Euthymius hoc loco reddunt, quod sciret Christus Iudaeos sibi esse responderet, credituros non esse, vt illis apud Lucam dixerat cap. 22. 67. Tertiam affert Theophylactus, ne si respondisset, irritaretur Iudaeorum rabies, & eorum culpa maior foret. Quartam Hieronymus, & Beda, ne si respondisset, crimine quo diluisset, dimitteretur, & erueis fructus, id est filius nostrae periret. Quintam Ambrosius, quod defensione non indigeret, accusatur inquit Dominus. & taces, & bene taces, qui defensione non indiget. Ambiant defensi, qui timent vincit non regnando. Denique prophetiam ipso Christi silentio impleri oportebat, quasi agnus coram tondente solmutasset, & non aperiret os suum, *Matth. 23. 7. 15. Per diem autem silentium.* Per diem Palchae, qui est sollemnis appellatur, vt Ioan. exponit cap. 18. 28. An hoc privilegium Iudaei à Romanis Iudaeam in Prouinciam redigentibus nouam obtinerent, an, cum anti qua consuetudo eorum esset, Romani illi aut ipsorum rogatu, aut sua liberalitate concesserint, vt populi sibi gratiam conciliarent, incertum est. Sed tamen probabilis veterem fuisse Iudaeorum traditionem, vt in memoriam liberati ex Aegypto populi vincium vnum eo die à carcere liberarent.

16. *Haebat autem tunc vincium in signem, quod dicebatur Barrabas.* *immo, id est insignem, ac nobilem appellat vincium, non virtute, sed scelere, & improbitate. Marcus 15. 7. qualis fuerit magis declarat. Erat autem, qui dicebatur Barrabas, qui cum seditionis erat vincium, qui in seditione fecerat homicidium, & Lucas 23. 19. Querat propter seditionem quandam factam in ciuitate, & homicidium missus in carcerem, Ioannes cap. 18. latronem fuisse dicit, eo vt opinor sensu, quo Latini latrones vocant eos, qui publicas obfident vias, & praeter euntes trucidatos expoliant.*

Cur Christus non respondit Pilato si iustus.

17. *Quem vultis dimittam vobis Barrabam, an Iesum qui dicitur Christus?* Multis indicis manifestum est omnem occasionem abluendi Christi Pilatum quaesivisse. Primum simulat quod se Christum addidit, vt Iudaeos interrogat, *Quam accusationem asseris aduersus hominem hunc?* Ioannis 18. 29. quod, vt supra explicauimus pertinere valet, ac si dicat, quid homini huic iusto, & innocenti obicere potestis? Deinde interrogato intra Praetorium Christo ad Iudaeos exit: dixit nihil inuenio causam in hoc homine, *Lucas 23. 4. Ioannis 18. 38. Praeterea cum audisset tantum per totam Galilaeam docuisse Christum, occasionem libenter arripit, vt Galilaeum esse interpretaretur, eum qd ad Herodem ablegaret. Lucas 23. 7. Cum remissus ab Herode esset, iterum dimittere tentauit, dicens se nihil in eo culpae deprehendere, nec Herodem, ad quem missus à se fuerat, deprehendisse. Cum hoc Iudaeorum iras non mitigaret, castigare voluit, id est, aut verbera corripere, aut flagellis egerere, castigatum vt dimittere. Lucas 23. 16. Nunc religionem Iudaeorum ante oculos ponis, vt saltem sollemnis festi respectu, sicut alii facinorosi homines dimitti solent, Christus, coram quem nihil facinoris, nihil culpa probatum esset, dimitteretur. Alio etiam vitur artificio, nec solum Christum, nec cum multis, sed cum vno Barrabae homine omnium sceleratissimo proponit, vt Iudaei Christum, nisi omnino cecit, aut inquisitum sine, eligeret cogantur. Quis enim cogitasset Barrabam hominem homicidam, sed iudicium, latronem publicum Christo, cui nihil obiectum mali erat, nihil certe probatum, fuisse anteponeendum? Sed Iudaeorum odium, atq; nequitia Pilati hominis profani opinionem superauit. Post hoc etiam dimittere Christum conatus est; cum enim vergebant Iudaei, *Tolle, tolle, crucifige eum.* respondit, *Regem vestram crucifigam Ioan. 19. 15. quasi ipsorum consuleret honori, quibus inuogatio videtur potestatem eorum regem, quamuis grauis reus sceleris, fuisse crucifixum. Solent reges securi percuti, non in cruce agi. Multo vero maxime ad eum vxor nunciuim misisset, cauere, ne quid sibi cum iusto illo esset, & eum ex Iudaeis audiuisset filium Dei se facere Ioan. 19. 7. Prius enim religione, vt videatur, & arguitur, post etiā metu absoluerit conatus est. Haec omnia idio Evangelistas narraffe credendum est, vt intelligeremus, quam iniq; Christus damnatus esset, quem prophetae etiam, & iniquus iudex sola pietate, & aequitate motus tam saepe dimittere tentauit. Deinde, vt ex Pilati, & Iudaeorum comparatione incredibilis Iudaeorum iniquitas, atque peruersitas cognosceretur. Tum etiam, vt ex ratione condemnationis per importunitatem extorta à iudice omnibus modis repugnante appareret Christum non tam ab hominibus, quam à Patre ad eorum tractum fuisse.**

19. *Seruentem eo pro tribunali, id est valde oportune, cum iam ad ferendam sententiam paratus esset, vt res non casu, sed diuino consilio facta videretur. Ea enim re Matth. qui hoc solus narrat, hanc circumstantiam expressit.*

Misti ad eum vxor eius dicens, nihil tibi, & iusto illi. Id est, ne te eius negotio immisceat, ne eum condemnent. Iustum, & vulgari opinione, & viso Iudaei admonita Christum appellat. Addit hoc verbum nuncio, vt facilius vel religione, vel metu mariti persuadear; nam etiam credendum est, piam fuisse mulierem, & in Christum ante, aut tunc primum per quietem edoctam credidisse, tamen vero simile etiam est aliquem in ea humanum quidem, sed non malum affectum fuisse, timuisseque quid mali marito suo, si hominem iustum condemnasset, eueniret.

Multa enim passus sum hodie pro visum propter eum. Id est multa somniaui, quae me anxio, sollicitam q; redidit.

diderunt. Quid somniauerit, quia Euangelista non docet, temerari esse interpretis diuinae velle. Hoc tantum ex eius ad maritum illo nuncio colligere nobis licet, eam per somnium & Christum innocentem filiumq; Dei esse cognouisse, & ea prospexisse mala, quae ab eius necesse Ierosolymitanæ ciuitatis erant euentura, quibus se maritus mortis eius auctor inuolueretur, vereretur. Disputatur à nonnullis, quale id fuerit somnium. Quatuor enim genera ab illis, qui de ea re scripserunt, traduntur. Naturale quod corporis constitutio, & natura dignitas; alia enim biliosa, alia sanguinea, alia melancholica somnare solent. Morale, quod ex cuiusq; studiis, affectionibus, cogitationibus, & moribus nascitur: sic enim comparatum est, vt quae aut agimus, aut vehementer cogitamus, & cupimus, ea somniamus. Itaque merito Plato alia etiam Philosophi, & hominis somnia, quam ceterorum hominum somnia esse oportere arbitrabatur. Diuinum, quod à Deo, aut per angelos, aut sine vilo angelo frequenter immittitur, cuius in sacris literis, & multa & nota sunt exempla, vt cap. 2. 13. disseruimus. Diabolicum, quod à diabolo immittitur, cuiusmodi maior pars eorum, quae obsecra sunt, vulgo esse creduntur. Huius mulieris somnium naturale fuisse nemo, quod sciam, dixit, neq; vlla cum probabilitate dici potest. Morale fuisse nonnulli, aut putant, aut non negant; quasi mulier ideo de Christo ea nocte somniauerit, quod sciret eius inter Iudaeos causam agitari. Opinio non vulgaris modo, sed vetus etiam fuit, vt ex Ignatio epistola 5. ad Philippenses, & Beda ad hunc locum in commentariis, ex Auctore scholasticæ, vt appellant, historiae intelligimus, diabolicum hoc fuisse somnium. Diabolum enim tunc cepisse Christi diuinitatem cognoscere, & mysterium mortis eius, quae hominum genus liberaturus erat, intelligere: quare conatum per mulierem eius impedire mortem. Sententia meo quidem iudicio, quantum bonos habeat auctores, minime probabilis; nam diabolum Christi diuinitatem prius cognouisse cap. 4. ex Euangelistarum testimonio probatū à nobis est; & si impedire Christi mortem volebat, non potius Iudaeorum animos, qui totius Tragediae auctores erant, quam alienigenæ mulieris, cuius lexus etiam, quae vere diuinitatis sunt, somnia creduntur, huiusmodi in somniis territabat? A Deo igitur illi immissum est somnium, vt Origenes, Hilarius, Leo serm. 11. de passione Chryl. Hieronym. Euth. & Theophil. hunc locum existimant. Querunt quidam, cur non potius Pilato huiusmodi somnium Deus iniecerit Chryl. Theophylact. & Euthymius duas huius rei rationes afferunt, vel quod indignus fuerit, cui id Deus reuelaret, vel quod minus illi Iudaeis creditum fuisset, tanquam homini suspecto, aut corrupto iudici, qui ad dimitendum Christum somnia confingeret. Voluit, vt ego arbitror, Deus, si de diuina nobis consilia licet coniecturam facere, ita condemnari Christum, vt tamen omnibus modis, omni generis personarum sententiis, omnium elementorum vili sensu eius innocentia testata esset: propterea non solum Iudaei, multi qui in Christum crediderant, non solum iudex, qui sententiam in eius causa laturus erat, non solum eius vxor mulier ante propheta, & testis minime suspecta, non solum Centurio, & miles, qui paulo ante crucifixo Christo conuicia didicabant, sed obsecratus sel. se illi petra diruptura velut templi conuulsa terra, Christi innocentia, atq; diuinitati testimonium praebuerunt. Saluam eam fuisse mulierem propter somnium illud, quod de Christo habuit, probat Origenes, Chryl. & Theophylact. existimant.

23. *Quid enim mali fecit?* Eodem modo, atq; iudicem vt Ioh. Marcus scribit cap. 15. 14. & Lucas 23. 22.

Somniauerunt quatuor generis.

In Theatro, seu de somniis.

Qualis fuit somnium mulieris Pilati.

Vxor Pilati Iulaea.

19. *ad vobis dicitur;* causalis particula, vt enim difficilem orationem reddidit, quia non apparet, cuius rei causa reddatur. Clamabant Iudaei, *crucifige, crucifige eum.* Respondet Pilatus, *quid enim mali fecit?* Itaq; existimare aliquid posse particulam vt positam esse pro, igitur, quasi dicitur id vult, vt crucifigatur, quid igitur mali fecit? id est, reddite causam, cur crucifigendus sit. Ego non his, quae dicuntur, sed his, quae taceant, & intelliguntur respondere arbitror; nec enim omnia Euangelista recitauit; sed vt Ioannes scribit, Pilatus clamantibus Iudaeis, tolle, tolle, crucifige eum prius respondit, *Regem vestram crucifigam?* quali dicat, non crucifigam, quid enim mali fecit? simile exemplum supra adnotauimus c. 26. 64. vbi docuimus particulam *veruntamen* non respondere eis, quae exprimentur, sed his, quae intelliguntur, quae ab alio Euangelista Lucae expressae sunt; Lucas addit, dixisse Pilatum hoc loco, *corripiam ergo illum, & aduersus deo vobis, aut castigabo verbis, aut eadem flagris.* Quamquam ex Ioanne vt paulo post dicemus, flagellatum fuisse apparat. Post hoc enim, quae Matthaeus & Marcus hoc loco similiter narrat, scribit verberibus caelum, spinis coronatum, purpura indutum, & ad Iudaeos productum fuisse dicente Pilato, *Ecce homo,* vt vel miserabili spectaculo feroces Iudaeorum animi placarentur Ioan. 19. 1. 23. 5. Sed Mat. & Mar. quia de Christi condemnatione agere ceperant, nec narrationis finem rumpere, ista proposuerunt in fra. v. 26. 27. 28. 29. vt D. Aug. lib. 3. de consens. Euang. 6. 9. existimat. Quamquam Hilarius, Mat. & Marcus recitum narrationis ordinem tenuisse putat. Sunt etiam, qui bis Christum flagellatum arbitrentur, primum hoc loco ad mitigandos Iudaeorum animos, vt eo cōtenti supplicio absolui permitterent, vt scribit Ioan. Deinde cum iam condemnatus esset, quod Romanorum, vt Hieronymus ait, esset consuetudo, vt in tamen, nisi prius flagellati crucifigerent. Quod de Iudaeorum crudelitatis facile credi potest; sed ex Euangelistarum historia probari non potest. Quaequā Beda in ea videtur esse sententia.

24. *Tunc Pilatus videns, non nihil proficeret, sed magis tumultus fieret.* Non excusat Pilatum, sed Christum, dum docet Praedem non vilo idoneo testimonio, non vilo probato crimine, sed solo populari seditionis metu Christum damnauisse, & ita damnauisse, vt damando etiam absoluerit.

Accepta aqua lauit manus coram populo. Sunt qui existimant non solum Iudaeorum fuisse ceremoniam, vt iudices reum mortis iudicaturi aqua manus abluerent, vt Deut. 21. 6. traditum est; sed aliarum etiam gentium consuetudinem, vt ex Triclinio Sophoclis interprete confirmant, & ex illo Virgilii carmine.

Me bello è tanto digestum, & cae recentis, Attrichare nefas, donec me flumine vino Abluero. Fuerit sane mos aliarum gentium, Romanorum certe non fuit, vt etiam Origenes adnotauit, & ex Romanorum historia manifestum est. Potius ergo credo Pilatum, quamuis Romanum hominem, in causi tam en hominis Iudaei, & apud Iudaeos Iudaeorum ceremoniam suam innocentiam testari voluisse. Sciebat Iudaeos manus abluere innocentiam significare, vt ex illo, quem paulo ante signauimus, Deut. loco perspicuum est, & ex Plauto 25. 6. *Laudo inter innocentes manus meas sed non abluuntur tam graue crimen aqua, recte de Pilato serm. 8. de Pass. scriptis Leo, Nec purgant contaminatum animum manus lae, nec in aspersi aqua digesti expiatur, quod famulante impie committitur.* Excepit quidem Pilati culpam facinus Iudaeorum, qui illum nomine Caesaris terratum, & iniudicis vobis inceptum ad effectum sui sceleris implerunt; sed nec ipse casus reatum, qui cooperatus sceleris reliquit iudicium proprium, & in crimen transtulit alienum.

Dd Innocens

Innocens ego sum a sanguine iusti huius. Declarat A verbis, quod ablutioe aquae significabat, & antequam Christum condemnaret, absoluit, dum iustum esse testatur, se vero ipsum cōdemnet, quod, quem iustum esse affirmat, eum condemnat, mentitur ergo, cum dicit, innocens ego sum; nec enim condemnatio iusto innocens esse poterat.

Abstrahimus

25. Sanguis eius super nos, & super filios nostrorum. Id est, nos, & filii nostri, si qua in eo culpa est, praestabimus; nos poenam luemus; phrasia Hebraica Leuitici 20.9.12.16. Iosue 2.19.2. Regum 1.16. Ezech. 33.4. Osee 12.14. Similem apud Benecam obseruare memini.

Christum quibus scriptum est.

26. Flagellatum tradidit, ut crucifigeretur. Flagellatum ante, ut ver. 23. explicauimus. Quale flagellū fuerit, minime constare potest, & inanis curiositatis est querere; vulgo ex spinis fuisse creditur. Euth. ex fomiculis, aut loris fuisse cōstitit. Probabilius est fuisse vitæ, quibus Romani utebantur; propterea enim lictores ante Caesules virgas ferebant.

27. Tunc milites praesidis. Istud tunc non significat consecutionem, & retum, quae narrantur, contextum, sed totum illud tempus, quo Christi passio durauit. Haec enim, quae Math. dicit tunc facta fuisse, ante fuisse facta ver. 23. ex Ioan. probauimus. Itaque tunc idem valet, atque sub idem tempus, id est paulo ante.

28. Suscipientes Iesum in Pratorium. Id est in locum, vbi Pratoris tribunal erat, qui Pratorium appellabatur. Quasi fuerit locus. Marcus c. 15.6. exponit, milites autem duxerunt eum in atrium Pratoris. Erat ergo tribunal Pratoris in atrio aliquo, aut atrio vicinum, vt eo, qui causas habebant, conuenire possent. Cur milites in eum locum Christum deduxerunt, ex euentu licet facere coniecturam, voluisse eos Christum in tribunali, quasi regem, in irrisione causa collocare. Videmus enim & coronam illi, tanquam Regi, imposuisse, & induisse purpuram, & pro sceptro arundinem dedisse. Reliquum erat, vt in tribunali quasi in throno collocaretur. Haec autem omnia, quae milites fecisse legimus, Pilati iussu ex Ioanne colligimus. Tunc, inquit, apprehendit Pilatus Iesum flagellatum, & milites plerentes coronam de spinis imposuerunt capiti eius Ioan. 19.1.2.

29. Congregauerunt ad eum vniuersam cohortem, quasi ad regem, vt magis iriderent.

30. Et exuerunt eum. Quod dicitur, arrius dicitur eum exuissent eum velle sua.

31. Chlamydem cocineam circumdederunt ei. Purpuream vt Marcus c. 15. 17. & Ioan. 19. 2. exponunt. Nemo nescit purpuram proprium habitum fuisse regum, non apud Romanos solum, sed apud alias etiam gentes. Itaque, quos volebant reges sibi proximos esse, iis pro magno beneficio concedebant, vt purpura uti liceret. 3. Edræ 3.6.1. Machab. 10.20. & 11.55. & 14.43.44.

32. Plerentes coronam de spinis. Spinis in coronam modum concinnantur, atque vineolae Christi capiti imposuerunt coronam, vt regi; de spinis, vt condemnatio imponitur, vt significent non verum, sed ridiculam, & miserabilem esse regem. Eodem pertinet, quod arundinem in dextera eius pro sceptro ponunt.

33. Exuerunt autem. Cum ex vrbe exirent, aut statim egressi vrbe. Non enim dixit Graece per arditum, sed exierunt exuentes, vt significaret in ipsa vrbe porta hominem illum Cyrenensem offendi se.

Inueniunt hominem Cyrenaeum. Cyrenens appellabatur, vel qui a Cyrene natus, vel qui inde oriundus erat; erat autem Cyrene & vrbs regioque Decapoleos in Syria caput, & totius decapoleos regna ex principe vrbe Cyrenae vocabatur 4. Regum 16.9. Legat, qui vult Plinium lib. 5. c. 5. & Strabonem libro 17. & Melam libro 1. & Ammianum

Marcellinum libro 22. In ea vrbe, atque regione ludaeos etiam fuisse ex Aetia Apostolorum c. 1. 10. colligimus. Quamquam incertum est, Iudaeos, an Gentiles, Simo in ille Cyrenens fuerit. Veritas enim auctores Hilarius, Ambrosius Beda, & Leo serm. 3. de passione, Gentilem fuisse putant, in eo ipso mysterium ponentes, quasi significatum ea re sit fore, vt non credentibus Iudaeis, Gentiles Christi crucem amplecterentur. Ceterum quia Marcus 15. 21. dicit patrem fuisse Alexandri, & Rufi, probabilius fortasse videri potest fuisse Iudaeum; nominat enim eos quasi vulgo notos, aut, vt nonnulli suspicantur quasi Christi discipulos.

Hunc angariauerunt. Quid esset angariare c. 5. 41. docemus Ioan. 19. 17. scribitur Christus crucem se habuisse, quod facile cum Math. & Marci sententia conciliari potest, si dicamus principio milites Christo crucem imposuisse, eamque per totam Ierosolymitanam urbem gestasse, in exitu vero vrbs angariatum Simonem Cyrenaeum, vt eam vix ad locum, vbi crucifigendum erat portaret; vt Origenes tradit in Matt. 27. Athanasius in serm. de cruce Domini, Augustinus 3. de conf. Euangelii. c. 10. Hieronymus Beda, Euth. & Theoph. existimant. Videtur consuetudo fuisse, vt qui crucifigendi erant, suam quisque portaret crucem. Itaque propterea mino imposita Christo est. Cur autem postea conductus Simon fuerit, vt eam gestaret, Euangelistae non indicant, sed vero similes quorundam est coniectura, adeo & vigilia, & flagrae fatigatum fuisse Christum, vt portare vitra non possit. Nam quomodo vt Deus portet omnia verba virtutis, naturam tamen humanam perinde, vt si Deus non esset, pati permittebat. Sum qui putent Iudaeorum stud. oia factum esse adeo Christi mortem acceleratum, vt quia Christus cruce grauis festinare, quantum ipse volebant, non posse videbatur, robulum conduxerint hominem, qui cruce portare. Fortasse & n. ylerio id factum est, vt Christus initio quidem crucem suam gestaret, vt veterem Iacobi pleret figuram, qui, quibus faceretur, huius crucis portauerat Genes. 22. 6. vt Chrysostr. hom. 34. in Ioan. & August. tradit in Ioan. 117. & Theodo. cuius in imitabili interpretantur, postea vero portaret Simonem vt e ipsa doceret, quod verba ante de euerat c. 16. 34. Si quis vult post me venire, abneget seipsum & tollat crucem suam, & sequatur me. Ita Ambrosius lib. in Lucam 10. Bonus ordo nostri profectus est, vt prius crucis sine trophaeum ipse erigeret, deinde mari viribus ad eum erigendum. Narrat hoc loco Lucas 23. 27. securitas fuisse Christum mulieres, magnoque populi multitudine, quae plangebant, & lamentabantur eum. Mulieres quae fuerunt vers. 56. Matth. exponit; reliquias vero multitudinem populi confluisse vero simile est, quam solum in Christum credidisse piacipes facer dotum dicitur Ioan. 7. 49. Narrat praeterea Lucas vers. 28. 29. conuersum ad mulieres Christum dixisse, filia Ierosolym, id est, o mulieres Ierosolymitanae; phrasia Hebraica, qualis illa Gallorum est, qua Parientes ciues filios Parientes vocare solent; nolite flere super me, sed super vos ipsas flere, id est, nolite flere propter me, sed propter vos; aliter Hebraismus super me, id est, propter me; quoniam ecce venient dies; cum dicit ecce, appropinquare tempus significat; quoniam ante oculos haec hanc enim plerumque eius particulae vim esse diximus cap. 2. 1. Itaque non dubium, quin proxima excidium Ierosolymitanum designet, quod Iub Tito & Vespasiano factum est, quo tempore cum Iudaei omnes tum maxime viui, eret admodum terribilem calamitatem experirent, vt nonnulli, quosdam modum Iosaphus scribit, suos edere infantes coacti sint. Dicit hoc Christus mulieribus potius, quam viris, & quia credendum est mulieribus,

Ad Hebr.

Ad Hieron.

Ad Hieron.

Ad Hieron.

potius,

potius, quam viros in ea populi multitudine, quae Christum sequebatur, laetantibus fuisse, atque planxisset; vt muliebre ingenium est, & quia maior est illa, quam viri miseriam in illa Ierosolymitana clade experitura erant. Venit autem propter se flere, indicans secum minime male agi, qui vt Patris obsequeretur, voluntati, homineque a Diaboli tyrannide liberaret non traheretur vi, sed sponte iret ad mortem paulo post ad dexteram Patris exaltatus, & nomen accepturus, quod est super omne nomen. Iubet autem eas propter se ipsas flere, quod ipse esset mortis suae poenas luitura; cuius causae Ierosolymitanum excidium immineret; non quod illae ipsae, quae tunc flebant, mulieres Ierosolymitanam illam calamitatem subiturae essent, quae fortasse omnes ante id temporis de vita decesserunt; sed quia Ierosolymitanae mulieres, quae tunc futurae erant, tot, tantaque mala passurae essent, vt diceret, beatae steriles, & ventres, qui non genuerunt. Nam etiam cum illis personis loquitur, tamen non de illis ipsis personis, sed de toto personarum genere, quod dicit intelligendum est, vt cap. 3. 11. Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam, qui autem post me venturus est, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni, non enim indicat eos ipsos, quibus cum loquebatur, a Christo fuisse baptizandos, qui nunquam fortasse baptizati sunt; sed Iudaeos quales illi erant Spiritu sancto, & igne baptizandos; Beatae steriles & ventres, sed non genuerunt, & vbera, quae non lactauerunt. Muliebre lamentationem describit, quae in rebus aduersis constituta magis de filiis suis quae de se sollicita eos quasi filii oblitae lamentari solent. Itaque, vt extremam calamitatem David describeret. Psalm. 77. 63. dixit, luctus eorum comedit ignis; & vngues eorum non sunt lamentatae. Alia ratione, sed simili eius calamitatis magnitudinem supra c. 24. 19. declarauit, Vt autem praenuntiabitur, & nutriendus in illis diebus, quod etiam modo mulieres impedire ad fugam futurus essent, & duplicem dolorem pro se, proque suis infantiibus periret; Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos, & collibus operite nos. Vox est hominum extrema patientium mala, qui mori vellent, nec possunt, dolorisque magnitudinem sperati mulieres clamant, vt super se cadant, & vel miserabili morte praesentibus malis eripiant. Eadem phrasia apud Isaiam cap. 2. 19. & apud Osee cap. 10. 8. & in Apocalyp. cap. 6. 16. extrema miseria declarat; Quia si in viridi haec faciunt, in arido quid fiet. Comparat se ligno viridi, Iudaeos arido, quia quemadmodum lignum viride ad incendium minime aptum est, aridum apertissimum ita ipse ad supplicium minime aptus, id est minime dignus. Iudaei verbo apertissimi, id est dignissimi erant, si non ob aliquid, ob hoc certe ipsum, quod Christum quem pro Seruatore suo recipere debuerunt, morti traderent. Quod hoc loco Christus lignum aridum vocat, D. Paulus ad Rom. 9. 22. alia metaphora vasa vitra apta in interitum appellat. id est, vasa adeo fragilia, vt quous cōtactus conterantur, quibus eos vult homines significari, qui cum iustis peccata peccatis adeo maturi ad poenam sint, vt nisi iniuncta Dei misericordia sustentaret, dehiscentes eos terra consumeret. Propheta eiusmodi homines stipulæ, itam vero Dei flammam comparare solent, Isai. 5. 24. & 33. 11. & 47. 14. & Abdia 1. 18. & Malach. 4. 1. Argumentatur igitur Christus ad minor ad maius; Si Deus mihi innocenti non pepercit, sed pro illa me tam graui supplicia subire iussit, quomodo his parceret, qui me ad crucem adegerunt? Simili D. Petrus argumento vti fuit 1. epistol. cap. 4. 17. 18. Tempus est, vt incipiat iudicium a domo Dei; si autem primam a nobis, quis finis eorum, qui non credunt Dei Euangelio? & si iustus vix saluabitur impius, & peccator vbi patebit?

33. Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Caluariae locus. Hebraei caput 777777 appellant, quod rotundum fit. Syri, & Chaldaei vniuersae adiectione litera 777777 Golgotha. Sic enim legendum est, sed scriptorum vitio vnam detrahit litteram fuisse abriter, errorem deinde temporis longinquitate confirmatum. Cur ita locus ille vocatus fuerit, satis compertum non est. Antiqua, & multorum veterum scriptorum auctoritate nobilis opinio est, ideo Golgotha, id est Caluaria, aut cranium appellatum. quod ibi Adam primi hominis caput repositum esset. Vetus enim traditio quae Adam inualuit, eo loco Adamum fuisse sepultum, Adam sepultum in monte Caluariae. In eam sententiam Hebraeorum insipulos auctores profertur, quod etiam facit Ambrosius lib. commentariorum in Lucam 10. In eadem sententia Dicitur Basilus est in comment. in c. 5. 11. & Euphianus haeresi 46. & in Ancharato & Chrysostr. homil. in Ioan. 84. & D. August. serm. 7. de tempore, & lib. 16. de Civitate c. 3. & 2. & Paulus. & Eustasius doctae mulieres in epistola ad Marcellam, & qua apud Hieronymum extat. Quam opinionem D. Hieronymus in commentariis ad hunc locum, merito fortasse, sed minus meo quidem iudicio probabiliter arguendo refellit, quod scriptura, inquit, docet Iosue 14. 15. Adamum non iuxta montem Sion, & Ierosolymitanam urbem, quae Iesus prius appellabatur, sed in Hebron fuisse sepultum. Nomen Hebron, inquit Iosue, ante vocabatur Cariatharab. Ad am maximum ibi inter Enacim situm est, nomen enim Adam eo loco non est proprium, sed appellatum, quod mirum non est Hieronymum, virum quidem maximum, sed aliud agentem praeterisse. Alii a forma monticuli humano similes capiti, vbi locus ille fuit erat, Caluaria appellatum putauerunt, vt Cyrillus Ierosolym. Catech. communi 13. Auctor est; sed eam opinionem idem Cyrillus ex topographia refellit. Nec enim, inquit, eo loco, qui Caluaria dicebatur, mons vltus est. Existimat vero idem Cyrillus locum illum prophetae Caluariae, id est, caput dictum esse, quod ibi Christus caput nostrum mortuus esset. Hieronymi, & Bedae sententiam magis probo, ideo eum locum Caluariae, aut cranium nominatum, quod ibi facinorosi homines decollarentur, ideoque humanis capibus plenus esset. Nam qui cruci eodem loco affigebantur, cum animae egissent, tolli ad sepulchrum solebant; qui vero securi fariabantur, vt Hieronymus putat, insipuli manebant.

De nomine Caluariae.

Adam sepultum in monte Caluariae.

Vini myrrhatum quod fuerit, & vinum felle mistum.

34. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum. Mar. 15. 23. Myrrhatum vinum Christo porrectum fuisse dicit, quod auctores alii alia ratione conciliant. Augustinus lib. 3. de conf. Euang. c. 11. myrrhatum, vt ait Marcus, vinum fuisse putat non felle infectum, sed Matth. felle mistum appellasse, quod amarum esset, & solemus quicquid amarum est, aut fel, aut felle mistum appellare. Putat etiam idem Augustus, quem Beda, & Serabus imitantur, probabile esse vinum & myrrha, & felle simul fuisse permixtum, & Matthaeum felle, non myrrha; Marcus myrrhae, non felle meminisse. Euth. autem existimat duplex Christo vinum a diuersis hominibus, ab aliis myrrha, ab aliis felle mixtum exhibitum fuisse. Sunt qui a piis mulieribus, quae Christum lamentantes sequebantur, prius vinum myrrha commixtum datur fuisse, quod tormenta, & cruciatum subiret; dari solebat, vt conditi vini ardore alienatis sensibus dolores aut nulli, aut minor caperent. Sunt qui hunc potum, & illum quem Lucas c. 23. 36. & Ioan. c. 19. 29. Christo iam crucifixo, & extrinsecus pene spiritum emittenti datum fuisse tradunt, vnum eundemque fuisse dicant, cuius sententiae primus Chrysostr. auctor fuit, secutus Euthymius. Sed ex diuersis apud D d s Euange-

Euangelistas narrationis serie perspicuum est fuisse diuersum. Nam Matth. & Marcus non obfcurè significant, antequam in crucem tolleretur, myrrhatum illi vinum datum fuisse, quo crucis dolorem minus sentiret. Lucas vero, & Ioannes non solum iam crucifixi, sed etiam extremum exhalanti spirituum, et oranes iam cruciatus perpassus esset, illum alium potum potestatum fuisse tradunt. Deinde Mathæus, & Marcus vinum fuisse dicunt. Lucas & Ioannes acetum; nam quod in codicibus Graecis hoc etiam loco dicitur, id est, acetum legitur, quævis & Origenes, & Chrysostr. & Euthymus, & Hieronymus, & quod amplius est, Syrus inter prærita legisse videatur, tamè vitiosum esse lectorem ex Marco manifestum est, apud quem eandem historiam enarrantem nemo vnquam nisi vinum legit. Certissimum autem argumentum est, quod idem Matth. paulo post ver. 48. de illo ipso potu, quæ Lucas, & Ioannes morientem iam Christo datum fuisse dicunt, loquens, Et continuo, inquit, carnis vinum ex eo acceptam spongiam impleuit aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere. Potum illi sine vlla amara guttate ab eo, de quo hoc loco agit, omnino distinguitur: hic vinum; illic acetum; hic antequam crucingeretur, illic crucifixus; hic vale, vt credendum est; illic spongiam, & arundine; hic non petenti, illic petenti. Christi, dicent q. vt ait Ioannes, Sicut datum est. Nosse certe interpretari, non acetum hoc loco, sed vinum legit, ficut & Hilarius, & Ambrosius in eod. in Lucas, & August. lib. 3. de conf. Euang. ca. 11. & Iuuenius, & Sedulius legitur, & vt ego quidem opinor, etiam Hieronymus. Nam in comment. non acetum, sed vini mentionem facit. Sed aliquis improbe doctus ex vitato codice in Matthæi contextum, qui cum Hieronymi commentariis est, expuncto vno acetum intrudit. Certe Hilarius, & Ambrosius hunc, & illud de quo idem Matth. postea verit. 48. & Lucas, atq. Ioannes scribunt, diuersos potus fuisse putant, neq. de ea re quæquam, qui attendit Euangelistas legerit, dubitare posse arbitror.

Et ab a. h. b. i. e. u. a. n. g. e. l. i. s. t. i. s. l. i. b. 1. c. a. p. 14. m. a. r. c. u. s.

Cur Christi non crucifigatur inter duos latrones crucifigatur.

tis est. Voluit Christus istius ignominiosissimi generis mortis pro nobis subire, vt etiam ratione & seipsum demitteret, & suam erga nos caritatem declararet, & humilitatis nobis exemplum relinquere; Humiliatus, inquit, semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; ad Phil. p. 2. 8. Et Petrus i. epistola c. 2. 1. In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius.

35. Postquam autem crucifixerunt eum, diuiserunt vestimenta eius. Lucas 23. 34. scribit Christum, dum crucifigeretur, pro crucifigentibus his verbis orasse. Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt, quibus verbis haud obscure indicat etiam pro illis ipsis, a quibus crucifigebatur, mortem obire; vt de veteri Prædestinationatorum, de quo alio diximus loco, & nouis Caluinistarum, error confutatur, qui Christum pro solis prædestinationis mortuum fuisse docent.

Sortem mittentes. Marcus cap. 15. 24. Diuiserunt vestimenta eius mittentes sortem super eum, quis quid tollet. Lucas 23. 34. dicit dantes vero vestimenta eius miserunt sortes. Itaq. tres Euangelistæ Matth. Marcus, & Lucas, maxime vero Marcus ita scribunt, quasi omnes Christi vestes fortibus distributas fuerint, neque aliter profecto intelligere possemus, nisi rem distinctius explicasset Ioannes cap. 19. 23. 24. Milites ergo, cum crucifixerunt eum, acceperunt vestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, acceperunt vestimenta eius, & tunicam; erat autem tunica in conspectu de super contexta per totum. Dixerunt ergo ad iniucem non scindamus eam, sed sortiamur de illa, cuius sit. Vnde perspicuum est non omnes Christi vestes, sed solam tunicam sortitione distributam fuisse, quæ admodum Euthymus obseruauit. Sunt qui ex Luca quinque tunicas Christum habuisse colligunt, sed ex Ioanne manifeste colligitur vnâ tantam habuisse. Dicit enim milites vestimenta Christi, & tunicam distribuisse, quasi cæteris vestimentis tunicam opponens, quod Euthymus acute vidit. Quæ autem fuerit tunica, quæ cætera vestimenta, competum non est; coniectura tamen aliquid quod simile vero sit, consequi possumus; tunica fuisse eam, quæ post interram (si ea tamè Christus tegebatur) corpori proxime adhaerens, tetum quæ tegebat hominem; nullum enim vestis genus est, quod vero similius sit futura carnis. Cæteras vero vestes, & superiores togam, cuius loco purpura Christum milites induerunt ver. 28. & caligas, cæterasq. indumenta, quibus tenues etiam homines vti solebant, intelligenda esse arbitror. Vulgaris est opinio probabilitate non carens, tunicam illam inconsuetam à matre Christo adhuc puero factam fuisse, quam opinionem Euthymus tanquam vetustioram & resicit, & approbat. Dubitare lector poterit, an latronum etiam vestes à militibus diuisæ fuerint; nihil enim de ea re Euangelistæ scriptum reliquerunt. Non dubito, quin consuetudo eadem apud Iudæos, & Romanos fuerit, quam nunc apud omnes gentes esse videmus, vt eorum, qui capite puniuntur, vestes carnisæ tollat. Quare & latronum vestes à militibus qui carnisæ munereungebantur, distributas fuisse credendum est, sed nisi in Euangelistis, quia nec latronum, sed Christi historiam narrabant, & in vestium latronum distributionem nullum ferebant fuisse mysterium, sola enim consuetudo non fuisse diuisas; diuisione autem vestium Christi, non consuetudine solam; sed etiam mysterio factam fuisse, vt Davidis interpretetur propheta Psal. 21. 19. Diuiserunt vestimenta mea sibi, & super vestem meam miserunt sortem, de vestium latronum diuisione mentionem non fecerunt; de distributione, sortitioneq. vestium Christi fecerunt. Hac de causa adiecit istum Matthæus, vt inpletur, quod dictum est,

Christum non pro solis prædestinationis mortuum fuisse docent.

De Christi vestibus.

per prophetam dicentem, diuiserunt vestimenta mea sibi, & super vestem meam miserunt sortem. Quamquam hæc verba in antiquis Græcorum codicibus non inuenio, nec ea Origenes, & Euthymus legunt. At legit vtriusq. interpres, legit Syriacus, & credibile est à Mathæo scripta fuisse, qui inter omnes Euangelistas studiosissime veteres prophetias à Christo impletas fuisse vbiq. ostendere conatur.

37. Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam. Id est affixerunt in ea crucis parte, quæ super Christi caput eminebat. Verum tabella aliqua ligno crucis affixa, an in ipso crucis ligno titulus ille scriptus fuerit certum non est; sed & vulgo creditur, & est multo probabilius fuisse tabellam, & quia vix in ipso crucis ligno tam multa verba tribus linguis, tam magnis characteribus, vt præter euentibus legi possent, scribi potuerunt; & quia nemo est, qui homini cruci affixo eiusmodi titulum positurus non scriberet in tabella, & quia veteres historici tradunt titulum illum à cruce separatam ab Helena Cōstantini matre fuisse repertum, Ruf. lib. 1. Hist. Eccl. c. 7. Non solet queri, & quærit tamen posse video, an etiam latronibus positum tituli fuerint. Probabile mihi videtur suum quemq. titulum etiam habuisse; morem enim fuisse vtitum, vt his, qui in crucem agebantur, causa mortis super crucem poneretur, eoq. insituro Christo etiam superpositum fuisse titulum. Nam quod Ambrosius in oratione de obitu, & vita Theodosii, & alii nonnulli scriptores antiqui tradunt crucem Christi, cum ab Helena inuenta est, ex titulo ab aliis discretam fuisse, minime repugnat: potuit enim titulo discerni, non quod illa haberet, alia non haberet, sed quod in titulo crucis Christi scriptum esset, Hic est Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Ex quibus verbis perspicuum erit eam Christi fuisse crucem.

Hic est Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Marcus c. 15. 26. hæc tantum in titulo ponit verba, Rex Iudæorum, Lucas vero c. 23. 38. Hic est Rex Iudæorum, Ioan. c. 19. 19. Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Itaq. cum omnes Euangelistæ tituli sententiam exprellerint, nemo tamen eorum videtur omnia tituli verba posuisse. Ex omnibus autem hæc fuisse verba colligere nobis licet, Hic est Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Iusta Pilati enim titulum Christum impositum fuisse Ioannes docet, siue recepto posuerit more, quod iudicis, qui reum damnauerat, esset damnationis causam positum super caput damnati titulo exponere, siue priuato in solo Christo consilio id fecerit, cui alius, qui cruci affigebatur, non solet et titulus poni, vt quia Christi causa iustissima erat, immeritoque damnatus fuerat, publico illo elogio purgaret se, vt merito Christum damnasse videretur, quod regnum contra Cesaris fidem assctasset. Quocumque suo consilio Pilatus id fecerit, diuino impullum consilio fecisse Ioanne 19. 21. manifestum est, vt iudex etiam ipse, qui Christum damnauerat, illo ipso titulo, quo merito damnasse declarare voluit, immerito damnasse declararet, & Christum verum Iudæorum Regem, id est, Messiam esse testaretur. Nam cum Iudæi, qui titulum legerant, Pilatum rogassent, ne scriberet, Hic est Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, sed, Hic est Iesus Nazarenus, qui se Regem Iudæorum fecit, respondit, Quod scripsi, scripsi, id est, quod à me scriptum est, mutare non possum, quasi diuina teneretur manu, non dubito, quin Pilatus his verbis, Hic est Iesus Nazarenus Rex Iudæorum, nihil aliud significare voluerit, quam, quod scribi Iudæi postulabant, Hic est Iesus Nazarenus, qui se Regem Iudæorum fecit. Sed diuina effecit prouidentia, vt id illis diceret verbis, quibus Christus verus Rex Iudæorum esse significaretur. Xristus Deus ab inuito iudice veritatem.

38. Tunc crucifixi sunt, cum eo duo latrones, vnus à dextris, & vnus à sinistris. Cur cum latronibus crucifixus fuerit, Marcus c. 15. 26. vnâ reddidit causam, vt illis impleteretur propheta c. 53. 12. & cum iniquis reputatus est. Sed hæc causa Deum mouit, Pilatum vero non mouit, qui de implendis prophetis homo prophantis non cogitabat. Itaq. alia, quæ Pilatum impulerit, causa querenda est. Puto eum iniquitatis suæ velamentum querere voluisse; enim solum Christi esset in cruce, imprecibus Iudæorum precibus non iure id fecisse credi potisset; cum autem vnâ cum aliis crucifixus, & quidem cū huiusmodi hominibus, quos nemo posset merito damnatos esse dubitare, fore existimauit, vt quem admodum poenæ, ita etiam culpæ similitudine Christi vnâ cum latronibus damnatus esse videretur. Non dissimile vero est Iudæos etiam sollicitos, vt cum latronibus crucifigeretur, vt ignominiosior eius esset mors. Cur autem mediæ inter duos latrones Christus positus fuerit, & humano Iudæorum, & diuino cōsilio factum esse arbitror. Iudæorum quidem, vt ostenderent Christum facinorosorum hominum caput, & quasi ducem esse; propterea in medio crucifigendum curans, vt eo contumeliosi honoris genere Christi ignominiam magis augeant. Solent enim latronum duces cōsuetudine comprehensi & in medio eorum, & sublimiori loco suspendi. Diuino autem, vt vita in medio peccatorum poneretur, vt qui eam vellet, acciperet, Mysterium euentus declararet; ex duobus latronibus, inter quos crucifixus Christus erat, alter credidit, alter blasphemauit. Omnes ad se peccatores vocat, qui in medio omnium crucifixus est. Et ego, inquit, si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Ioan. 12. 32. Traxit ad se omnia non effectus, sed voluntate: nam vtrumq. latronem, quasi vnâ dextera, alterum sinistra manu prehensum trahere ad se voluit, sed vnum traxit, alterum non traxit, quia duci se vnus passus est; alter nō est. Inuenit & Tertullianus aliud in hoc loco mysterium, semper, inquit, Christus inter duos latrones crucifigitur, Christum Ecclesiæ, & Christi doctrinam appellans, quem admodum Christus ipse aliquando vocat, Saule, Saule, quid me persequeris? Act. 9. 4. cum non Christum Saul, quem ex tunc credebat, sed esse Ecclesiam, doctrinamq. persequeretur. Sic plerumq. accidere videmus quæ admodum Tertullianus ait, vt inter duos contrarios hæreticos Ecclesiæ crucifigatur. Docebat Ebionitæ Christum solum fuisse Deum hominis vero solam speciem habuisse, Ecclesiæ in medio est, & vtrumq. coniungit, Christum, & verum Deum & hominem esse docent. Docebat Sabelliani Patrem, Filium, & Spiritum sanctum non vnâ solum naturam, sed vnâ etiam esse personam; docebat Ariani Patrem, Filium, Spiritum sanctum, non tres tantum personas, sed tres etiam esse naturas; in medio Ecclesiæ est, vnâ naturam, tres personas esse docent. Docebat Nestoriani in Christo non duas tantum naturas, sed personas etiam esse duas; docebat Eutycheiani & vnâ esse personam, & naturam vnâ; in medio Ecclesiæ est, quæ vnâ personam, duas naturas esse docet. Docebat Manichæi, hodieq. Lutherani, & Caluiniani docent, nullam in homine esse arbitrii libertatem, omnia aut naturæ, aut diuina effici gratia; docebat Pelagiani tam forte, tam robustum in nobis esse liberum arbitrium, vt gratia Dei non egeamus; Ecclesiæ in medio est, docetq. & liberum in nobis arbitrium esse, & diuinitatem in digere gratia.

39. Prætereuntes autem blasphemabant. Prætereuntes dixit pro omnibus, qui præteribant, vt doceret non ab vno, vel à paucis, sed ab omnibus vnq. iactata in crucifixum Christum fuisse conuicia. Mentes capit a sua. Inter Iudæos mouere caput aliquando commiserationis, aut admirationis cū pruræ.

Cur Christi non crucifigatur inter duos latrones crucifigatur.

Ecclesiæ doctrina inter duos latrones crucifigatur.

Mentes capi a sua.

D. Augustinus tractatu in Ioan. 111. Si roges, quomodo eo die latroni in celo cum Christo esse poterit, cum Christus non nisi post quadraginta dies in celum ascendens, respondens partim nonnulli horum Auditorum, partim ii, qui eorum complectuntur opinionem, Christum quatenus Deus est, ubique esse, ideoque & in celo eo die fuisse. Magnorum licet Auditorum sententia sit, probari mihi non potest, quia oculis ipsi carere, mihi videor, voluisse Christum significare non solum latronem, sed etiam ipsum eo die in eo paradiso futurum fuisse, ubi tunc, cum hac dicebat non esset. Est enim in hac sententia tacita quadam personarum similitudo, & locorum antichesis, quasi dicat, sicut nunc mecum in eadem poena es, ita mecum hodie in eodem eris paradiso. Alij exponunt in paradiso, id est, in loco Adæ, ubi terrestris fuit paradysus, vt Theoph. & Euthym. Sed hi Auctores solum paradisi vocem sequuti Christum post mortem vna cu latrone in Mesopotamiam sine causa deducunt, aut vbi quæ tandem paradysus ille fuit. Quid acturus eo Christus se post mortem contulisset, aut quid latroni dedisset beneficij, quod eo in loco posuisset, ubi nihil esset nunc percepturus voluptatis paradisi iam deserto, atq; vbi paradysum appellari, vbi quæque Christus sit, & vnde eumque Deus videtur, quia ergo anima latronis Christum sequatur, et Deum que eo die visura, in paradiso cum eo futura esse dicitur. Multi recedentes interpretes magno favore hanc sententiam prosequuntur, et iussu Auctores Augustinum, & Bedam citant, quam vere ipsi viderint. Interpretationem certe cuiuscumque Auctoris fit, approbare non possum, & quia Christus de eo, vt diximus, loquebatur paradiso, vbi tunc ipse non erat. Si autem paradysus nihil aliud est, quam locus, vnde videtur Deus, cum in cruce penderet, in paradiso erat, Deum enim videbat, & vt omnes Theologi consentiunt, nunquã beatus esse desit. Valde me iudicium meum fallit, nisi paradysus hoc loco A brach sinus appelleret, vbi viri sancti, interim dum celi aditus parerent, & requiatis loco habebatur. In eum enim, tamquam in locum voluptatis, aut certe quietis, mortui Lazarus ab angelis deportatus esse dicitur Luc. 16. 22. Ergo quia in eum locum eodem die Christus descendurus erat, vt se sanctis illis patribus ostenderet, & spiritibus, qui ibi detinebantur Evangelium prædicaret, vt Petrus 1. epist. c. 3. 19. docet, & vt inde rediens captivam duceret captiuitatem, vt Ephel. 4. 8. D. Paulus interpretatur ad eum locum latroni promittit se eum eadem die deduciturum. Minus mihi hæc sententia placeat, si mea tantu esset. Nunc vero aut vehementer fallor, aut in eadem sententia multi fuerunt Auctores Iustinus quæst. 76. ad orthodoxos, Athanasius in epistola ad Epictetum, Augustinus lib. 12. de Gen. ad literam c. 34. Prudentius in hymno in exequiis defunctorum,

sinus abrahe.

Sed dum resoluibile corpus
Renouat Deus, atque reformas,
Quanam regione in hebis
Animam requiescere param?
Cremio sensu abstrata sanctis
Requabit, vt est Eleazar,
Quem floribus vndique septum
Dives procul aspicit ardens.
Sequitur tua dicta redemptor,
Quibus atramorte triumphans,
Tua per vestigia mandas
Socium crucis in latronem. Hinc perspicuum

est, quomodo deo terminum illud verbum Meum intelligendum sit, id est, vbi ego etiam ero, quod ego itur sum. Rideo enim in hunc locum commentarios hæreticorum lego. Hinc inquit, colligitur non

A esse purgatorium, & nunquam culpam sine poenâ remissione remitti, cum latroni viraque simul remissa fuerit, nec post mortem ad purgatorium relegatus, sed ad paradysum deductus sit. Sic licet tam stupidi sunt, vt ex vno exemplo generalem legem colligant. Latroni non fuit purgatorium, ergo nemini est; latroni remissa culpa, & poenâ remissa, nemini ergo cum culpa remittitur, poenâ retinetur. Iko sane modo neque paradysus, neque infernus esset. Nam non dico alteri latroni, qui eum crucifixus erat, sed in finitibus etiam hominibus, qui damnati sunt, paradysus non est; an colligemus, nemini ergo est? Non solum huic latroni, de quo agimus, sed etiam Apostolis, multisque aliis beatis infernus non est; nemini ergo est? Vt in eorum vera esset sententia: in finitibus enim, quibus à Deo punimur, malis careremus. Quis negat morbos, miseria huius vite, mortem ipsam originalis peccati poenam esse? Atqui remissa originalis peccati culpa, poenâ ista retinetur. Quis ignorat Dauidi adulteri culpam remissa, retentam fuisse aliquam poenam? Reg. 12. 13. 14. Dixitque Nathan ad Dauid: Dominus quoque transiit peccatum tuum, nō mortem, vt riant amen quoniam blasphemare fecisti inimicos nomen Domini, propter verbum hoc filius, qui natus est tibi, morte morietur. Ad hunc locum pertinent: quæ scribit Ioan. c. 19. 25. 26. 27. Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleopha, & Maria Magdalene, de quibus versu 56. dicitur. Cum vidisset ergo Iesus matrem, & discipulum stantem, quem diligebat, dixit matri sue, Mulier, ecce filius tuus: Mulierem, vt opinor, non matrem appellat, vt desertam & viduam significet, cum autem dicit, ecce filius tuus, non commendat illi discipulum, sed ipsam discipulo, quasi dicat, non omnino te deseram derelinquo: ille discipulus meas erga te implebit vias, reque consolabitur, tuebitur, & egentem aliet. Dein de dicit discipulo, ecce mater tua, contrario sensu propter personarum differentiam hæc verba intelligenda sunt. Nunc enim non discipulum matris, sed matrem discipulo commendat, quasi dicat, hanc deinceps loco habebis matris, eam coles, eam solabere, eam defendes, eam aliet.

Remissa culpa sine poena.

De hora qua Christus crucifixus est.

45. A sexta autem hora. Exiit hoc loco difficultas questio de hora, qua Christus crucifixus fuit. Nam Marcus cap. 15. 25. hora tertia, crucifixum fuisse dicit. Erat, inquit, hora tertia, & crucifixus est eum, vnde colligunt quidam cum tenebræ factæ sunt per tres iam horas Christum in cruce pependisse, nec enim, quod Marcus scribit, Matthæo contrarium est, qui quomamuis non exponat, qua hora Christus crucifixus fuerit, cum tam dicit hora sexta post vestimentorum distributionem, post Iudæorum in Christum iam crucifixum blasphemias, post Christi, & latronis colloquium factas fuisse tenebras, non obscure indicat eum, ante horam sextam fuisse crucifixum, repugnare autem Marco Ioannes videtur, qui hora circiter sexta Christum à Pilato damnatum dicit cap. 19. 14. Erat, inquit, parasceue Pasche, hora quasi sexta. Itaque non solum tertia, vt ait Marcus, sed ne sexta quidem hora, qua Matth. tenebras eo iam crucifixus factas fuisse dicit, crucifixi potuit, cum tam multa inter damnationem, & crucem facta fuerint. Ductus à militibus in prætorij Christum flagellatus, coronatus spinis, indutus purpura, multis modis illusus, deinde ad loci Caluarie lente, vt homo tātopere fatigatus, & crucem portans, pgrredi poterat, ductus est, quæ omnia vix vna integra hora fieri poterit. Hic nodu duob, modis soluit Augustinus, in Ioa. 116. & li. 3. de consen. Euan. ca. 13. Primum, hora tertia, vt ait Marcus Christus non militum manibus, sed Iudæorum linguis fuisse crucifixum: tertia n. hora Iudæos apud Pilatum clamauisse, Crucifige, Crucifige. Nō pot meo iudicio hæc interpretat. o cum Evangelistaru verbis

verbis coherere; Marcum enim non de illa metaphorica linguarum, sed de vera Christi crucifixione loqui ex eo manifestum est, quod continenter dicat eum crucifixum, & eius vestimenta diuisa. Deinde quia iam ante dixerat ver. 14. clamasse coram Pilato Iudæos, Crucifige eum. Quid illi nunc in mentem uenisset, vt iterum diceret Christum Iudæorum linguis crucifixum? Denique ex Matthæo, & Marco, & Luca perspicuum est, Christum ante horam sextam fuisse crucifixum, quia omnes hi tres Euangelistæ scribunt eo iam crucifixus factas fuisse tenebras. Itaq; non potuit hora sexta crucifigi, multo etiam minus à Pilato condemnari. Quare si alter vtr. Euangelistæ Marcus aut Ioannes interpretantur est potius interpretandum est Ioannes; cuius sententia minus videtur posse cum cætorum Euangelistarum sententia conuenire. Altera D. Augustini solutio est, Christum hora sexta non dici, sed noctis, vt ait Ioannes, condemnatum fuisse: hora vero tertia non noctis, sed diei, vt ait Marcus, fuisse crucifixum; nec enim dixit Ioannes hora sexta diei, aut absolute hora sexta, sed cum adiectione hora sexta Parasceue, erat, inquit, Parasceue Pasche hora quasi sexta. Parasceue autem erat non solum dies, sed etiam nox, aut vt D. putat August. nox potius quam dies. Hæc interpretatio vel ipsi August. minus, quam altera probabilis visa est: & vero facilius etiam, quam altera, refutari potest. Docuimus supra, & ex Luca c. 22. 66. certum est prius diem illuxisse, quam Christus ad Pilatum duceretur: ergo esse si simulatq; coram Pilato stetit, damnatus fuisse, non potuisset hora noctis sexta danari. Adde quod multa ante damnationem, postquam ad Pilatum ductus est, intercesserunt: multa Pilatus tergiversationibus conatus est Christum absolueret: examinavit eum diligenter, an ipse rex Iudæorum esset; misit ad Herodem, remisit Herodem: flagellis remissum egedit. Sunt qui coniecturam faciunt apud Marcum scriptorum culpa vitiatum esse numerum, & pro sexta, scriptum esse septima, facile enim, & libere per notas, quibus apud Græcos numeros scribi solent, erroris viam fuisse. Scribitur hæc nota septima vtr. vtr. facile fuit propter notariam similitudinem vno pro altera ponere. Nimis audax semper mihi hæc coniectura visa est, & quia non alio ninitur argumento, quam quod, qui ea veniunt, non possunt huius loci difficultatem explicare, & non debemus, vt scripturam interpretemur, corrumpere. Deinde, quia vt vera coniectura esset, locus tamen non explicaretur, fingamus enim dicere Marcum hora sexta crucifixum fuisse Christum, quomodo hora sexta crucifigi potuit, cum Ioannes dicat hora sexta fuisse eum damnatum, & inter condemnationem, & crucifixionem necesse sit vna, vt minimum, hora intercesserit? Quomodo Matthæus, & Lucas, ipe autem Marcus scribit hora sexta, cum multo ante crucifixus fuisse Christus, tenebras fuisse factas? Adde quod ipse Marcus postea ver. 33. scribat. Nonius de vna vna, facta autem hora sexta, cum ante dixisset hora tertia crucifixum, horam sextam illi esse hora: qua crucifixus fuerat, opponens: hanc enim vim habet participium illud Nonius vna, quali prius facta non esset, & aduersatiua particula de autem per quam eam horam illi, qua dixerat Christum fuisse crucifixum, opponit, Itaq; si quis Euangelistæ locus corrigendus esset, Ioannis potius locus, vt nō nulli etiam putant, corrigendus videtur, vt pro hora sexta apud illum, tertia legamus. Sed & hoc est scripturam non corrigere, sed vitare, & eadem manebit questio, quomodo potuerit Christus hora tertia danari, cum dicit Marcus hora tertia fuisse crucifixum, cum vna, vt minimum, hora post damnationem crucifixus fuerit necesse sit. Reserat facili, & ab ipso etiam Lyrano iam explicata, nisi

A multi interpretes, cum nimis diligentes, & subtiliter esse voluit, difficilem reddidissent. Diximus c. 104. 3. Hebræos diem in 12. horas, quas Astronomi vifuales, & inæquales vocent, distribuisse, duodecim rursum horas in quatuor partes, sicut & horas noctis diuidebant, nisi q; quatuor ille noctis partes proprii habebant nomen militare, vt parasceue, custodias, aut vigilas dicerentur, quia nolites, qui excubias noctu agebant, ternas singulas horas vigilabant. Quatuor autem partes diei, quatuor singule tribus constabant horis, quia proprio carebant nomine, à sine precedentis partis diei nomine accipiebant. Itaq; totum trium horarum spatium, quod inter solis ortum, & horam diei tertiam interiectum erat, ab hora tertia, quæ vicina erat, hora tertia vocabatur, si quis, vt prius, verè loqueretur. Obtinuit aut apud eos, vt apparet, consuetudo, quod videmus apud nos et obtinuisse, vt horæ sequentes ex precedentibus nomen acciperent, sicut nos, postquam meridiana horæ signum datum est, vsq; ad horam primam, aut certe vsq; ad maiorem horæ partem meridiana horam appellamus, eū proprie non meridiana, sed prima pomeridiana sit, nā meridiana ea est, quæ ab vndecima incipit, & duodecima finitur, itaq; quando dicimus de spatio loquentes, quod inter vndecimam est, esse horam vndecimam, aliquando esse duodecimam, nunc à principio, nunc à fine nomen accipientes. Eadem proferimus consuetudinem Marcus, & Ioannes loquuntur. Nam quia Christus, & damnatus, & crucifixus fuit eo temporis spatio, & inter finem horæ tertiæ, quod idem sexta iniitū erat, & finem sextæ, quod erat initium nonæ, Ioan. ex sine spatio illud appellans vocat horam sextam, Marcus ex initio vocat tertiam, sed quia nō est vero simile Ioannem sextam horam vocaturū fuisse, nisi spatio illud ad finem sextæ inclinatum fuisset, sicut non solemus horam primam pomeridianam appellare, nisi eū meridiana, & semitral. acta est, credendum est Christum post horam decimam, & semis, si nostro more horas numeremus, clamatum fuisse: respondebat enim hora tertia nonæ nostræ, sexta duodecimæ, tertia & semis tertie decimæ, eo ergo tempore damnatus est Christus: ideo Ioannes scribit hora quasi sexta, clamatum esse, post vnam circiter horam nostram, id est hora vndecima, & semis crucifixus est, quæ Marcus horam tertiam appellat, quia totum illud spatium horarum ab hora tertia vsq; ad sextam hora tertia vocabatur. Itaq; per dimidiam horam crucifixus iam fuerat Christus, cum tenebræ factæ sūt, qua dimidia horæ parte & vestimenta à militibus distributa, & conicia à Iudæis in Christum iactata & latroni paradysus promissus est. Vnde sequitur veram nō esse quorundam opinionem, qui docent Christum per sex horas, id est à nona matutina vsq; ad tertiam pomeridianam in cruce viuam pependisse? Non potuit n. hæc ratione, quam expo sumus, plus quatuor horis viuus in cruce penderet, eū post horam vndecimam crucifixus fuerit, hora nona, tertia pomeridiana, aut paulo post expirauerit, vt constat ex ver. 46. 50. Notarunt Origen. & Theoph. Christum ea hora crucifixum fuisse, qua Adamus peccauerat, qui circa meridiem peccatus traditur. Alij qua hora Adamus de paradiso eiecitus fuerat eadē Christi paradysum oculum ianus moriendo reserasse, Beda, & Theoph. Crucifixum etiā dicit sexta hora Lucas 23. 44. Erat autem tertia hora sexta, non quod non esset sexta, sed aut quod factis non esset certus, num hora sexta completam esset, aut certo noluerit affirmare. Adiecit sic, vt solemus, cum tempus describimus, & non magis referret præcise temporis punctum notare. Horam n. fuisse sextam, & Matth. hoc loco, & Marcus 15. 33. affirmant, Nonius de vna vna, facta autem hora sexta. Exprimunt autem tres Euangelistæ sextam ho-